

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Bakalářská diplomová práce

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

**Analýza mluvního projevu u poslechových cvičení ve
vybraných učebnicích češtiny pro cizince**

**Speech analysis of listening exercises in textbooks of Czech
for foreigners**

Bakalářská diplomová práce

Tingwen Guan

Czech for Foreigners

Vedoucí práce: Mgr. Michaela Kopečková, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Michaely Kopečkové, Ph.D., a že jsem v ní uvedla veškerou použitou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne: 25. 4. 2024

podpis

Ráda bych poděkovala Mgr. Michaelle Kopečkové, Ph.D. ,za vedení mé práce a za to, že mi vždy věnovala svůj drahocenný čas a trpělivě mi pomáhala a poskytovala cenné rady. Bez její pomoci by tato práce nevznikla. Děkuji také sobě, že jsem práci dokončila.

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1. Čeština jako cizí/druhý jazyk.....	9
1.1 Kompetence a dovednosti jazykové výuky	10
1.2 Komunikační kompetence	10
2. Úloha poslechu ve výuce jazyka	11
2.1 Poslech s porozuměním podle CEFR.....	12
2.2 Poslech ve výuce.....	13
2.3 Poslech v učebnicích	14
3. Fonetika a ortoepie češtiny	15
3.1 Vokály	17
3.1.1 Vokály	17
3.1.2 Akustické vlastnosti vokálů	18
3.1.3 Kvalita vokálů.....	18
3.1.4 Kvantita vokálů	18
3.1.5 Pravidla pro výslovnost vokálů	19
3.2 Konsonanty	19
3.2.1 Artikulace konsonantů.....	19
3.2.2 Akustické vlastnosti konsonantů.....	21
3.2.3 Ortoepická pravidla pro realizaci konsonantů.....	22
3.2.4 Hláskové změny	23
3.3 Suprasegmentální jevy	24
3.3.1 Mluvní tempo.....	25
3.3.2 Frázování	25
3.3.3 Intonace.....	27
3.3.4 Hezitační zvuk	28
II. PRAKTICKÁ ČÁST	29
4. Metodika.....	29
4.1 Zaměření práce	29
4.2 Materiál a mluvčí.....	30
4.3 Výběr a zpracování nahrávek	31
4.4 Postup při analýze	32
4.5 Prezentace dat	32
5. Analýza	32

5.1 Segmentální rovina.....	32
5.1.1 Vokály.....	32
5.1.2 Konsonanty.....	38
5.2 Suprasegmentální rovina.....	44
5.2.1 Mluvní tempo.....	44
5.2.2 Intonace.....	46
5.2.3 Frázování.....	49
6. Celkové hodnocení analýzy a diskuze.....	52
6.1 Hodnocení mluvčích a učebnic.....	52
6.2 Diskuze.....	55
6.3 Vlastní percepční hodnocení učebnic a mluvčích.....	57
ZÁVĚR.....	63
ANOTACE.....	65
RESUMÉ.....	67
BIBLIOGRAFIE.....	68
PŘÍLOHY.....	72

ÚVOD

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla analyzovat skupinu českých mluvčích, kteří jsou důležití pro zahraniční studenty češtiny – začátečníky. Konkrétně se jedná o mluvčí v poslechových cvičeních v učebnicích češtiny pro cizince na úrovni A1 a A2 v učebnicích. Li Xinlu (2023, s. 41) ve své práci ukázala, že nerodilí mluvčí češtiny (zejména čínští) považují poslech za nejobtížnější část fonologických dovedností při výuce češtiny, a tato informace byla jednou z inspirací pro tuto práci. Studijní materiály, které jako zahraniční studentka a bývalá začátečnice používám, jsou učebnice, které provázejí můj studijní proces. A myslím, že kvalita poslechu je velmi důležitá. Texty jsou jednoduché, na známá témata a mluvčí jsou profesionálové, takže jejich řeč musí být jasná a pomalá, také by se neměla vyskytovat žádná řečová vada. Jejich řeč by neměla být rušena okolními zvuky. Mluvčí musí dodržovat české jazykové normy, zejména ortoepická pravidla.

Tomuto typu mluvčích byla doposud v odborném výzkumu věnována jen malá pozornost, podobné práce se zaměřovaly na rozhlas a televizi nebo na rodilé mluvčí sociálních médií, např. práce J. Janouškové a J. Veroňkové (2008) a M. Kopečkové (2022). Všimla jsem si i některých dalších skupin mluvčích, jako u K. Bujokové (2022), která zkoumá YouTubery, a J. Kučery (2023), který analyzuje projevy současných politiků. Žádná práce, která by se věnovala výslovnosti mnou vybraných mluvčích, pravděpodobně aktuálně neexistuje.

Hlavním cílem této práce je analyzovat různé zvukové aspekty a na základě výzkumu vybrat správné mluvčí a doporučit dobré materiály pro začátečníky. Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá kompetencemi a dovednostmi v češtině jako druhém/cizím jazyce. Pozornost je zaměřena na důležitost a výuku poslechu. Zmíněny jsou také požadavky na studenty na úrovni A1 a A2 dle CEFR (2018). Dále je představen úvod do české fonetiky a ortoepie s ohledem na vybrané zvukové jevy segmentální i suprasegmentální.

V praktické části je nejdříve představena metoda výzkumu. Pro účely analýzy bylo vybráno celkem 20 mluvčích (11 žen a 9 mužů) ze čtyř různých učebnic češtiny

úrovně A1 a A2: *Česky krok za krokem, Čeština pro cizince, Česky, prosím a Czech it up.*

V projevu mluvčích byly zkoumány tyto jevy: kvalita a kvantita vokálů, artikulační asimilace konsonantů, elize a redukce konsonantů a také vady řeči. Ze suprasegmentálních jevů jsem analyzovala tempo mluvení, intonaci a frázování.

Vzhledem k zaměření a úrovni učebnic jsem u mluvčích předpokládala, že všichni mluvčí budou mluvit dobře podle pravidel ortoepie.

Prezentace dat má stejnou strukturu pro každý sledovaný jev. U každého jednotlivého prvku uvádím tabulky, které usnadní porovnávání a statistiku. Poté výsledky komentuji a přidávám konkrétní příklady. V závěrečné části shrnuji a komentuji každého mluvčího a každou učebnici zvlášť na základě chyb a norem a následně je rozebírám ze subjektivního pohledu zahraniční studentky, abych naplnila svůj cíl, kterým je nalezení vhodných učebnic češtiny pro zahraniční začátečníky.

V závěru shrnuji důležité výsledky svého výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Čeština jako cizí/druhý jazyk

Tato práce se věnuje analýze výslovnosti mluvčích v knihách, které se zaměřují na češtinu pro cizince. Nejprve zmíním český jazyk jako cizí jazyk a druhý jazyk. Druhý jazyk je takový, který se člověk učí kromě prvního (mateřského) jazyka. Je to „podpurný“ jazyk pro člověka. Proces učení se druhého jazyka se nazývá Second Language Acquisition – SLA (Gass & Selinker 2008, s. 21–24).

Tato práce je více orientována na dospělé, resp. vysokoškolské studenty, kteří se učí česky. Podle hypotéz k učení se druhému jazyku, které navrhl Krashen (Krashen 1977, s.144–158), existují dva způsoby, jak si dospělí osvojí druhý jazyk. Získání jazyka je nevědomé chování, lidé si neuvědomují, že se sami učí jazyk, a díky častému kontaktu a použití se naučí jazyk přirozeně. Například lidé ze smíšených rodin nebo lidé, kteří jsou nuceni žít v jiných zemích. Druhým způsobem jazykového učení je vědomé osvojování, kdy se věnuje více pozornosti akademickým znalostem, jako jsou gramatické znalosti učení a zapamatování si slov.

Základem učení se druhému jazyku je možnost být v konkrétním prostředí, tedy přímo v místě, kde se tímto jazykem mluví. Proces učení ani nemusí být tak aktivní, ale je tam vliv právě prostředí přirozeného jazyka. Například pro cizince, kteří se učí český jazyk, je možnost studovat v České republice, takže jsou i nuceni se učit, aby mohli komunikovat s ostatními (Hradilová, 2020, s. 19).¹

Během učení se cizího jazyka studentům obvykle chybí přirozené prostředí. Foreign Language Acquisition (FLA) tedy znamená, že se můžeme učit cizí jazyk ve škole ve své zemi. Výukové metody jsou také profesionální, ale studenti mají jen málo zkušeností s komunikací s rodilými mluvčími. Například Číňané se učí český jazyk v Číně, takže se jedná o FLA (Foreign Language Acquisition). Pokud Číňané žijí v České republice, učí se český jazyk jako druhý jazyk.

¹ Podobně je to i u imigrantů, kteří se musí zařadit do společnosti.

1.1 Kompetence a dovednosti jazykové výuky

V této části se zaměřím na kompetence jazykového učení a jejich dopad na učení poslechu². Obecná kompetence studenta souvisí mimo jiné s jeho znalostmi. Znalosti se zde netýkají pouze jazyka. Zahrnuje i další činnosti, kulturní zázemí a životní zkušenosti, které mohou studentům pomoci lépe porozumět a učit se jiným jazykům.

1.2 Komunikační kompetence

Podle Chomského (1965) je kompetence ideální jazykový systém, který umožňuje mluvčím vytvářet a chápat nekonečné množství vět v jejich jazyce a rozlišovat gramatické věty od negramatických. Komunikační jazykové kompetence lze rozdělit do těchto částí: jazyková, pragmatická a sociolingvistická.

Jazyková kompetence zahrnuje lexikální, fonologické a syntaktické znalosti a dovednosti, jakož i další dimenze jazyka. Z hlediska komunikační jazykové kompetence jedince se jedná nejen o rozsah a kvalitu znalostí, ale také o způsob, jakým jsou tyto znalosti uloženy a uspořádány (SERR, 2002, s. 13).

Sociolingvistická kompetence souvisí se sociokulturním prostředím, v němž se jazyk používá. Lidé jsou implicitně ovlivněni společností (společenskými zvyklostmi, pohlavím, třídou atd). (SERR, 2002, s. 13), a proto používají jazyk v různých skupinách odlišně.

Pragmatická kompetence se týká funkčního využívání jazykových prostředků. Zabývá se samotnou praxí (tj. komunikací). Zahrnuje také zvládnutí artikulace a plynulosti jazyka, jakož i strategie používání jazyka (SERR, 2002, s. 13), jako je odvozený význam slova.³

Jazykové dovednosti nám umožňují bohatší percepční schopnosti, abychom dobře rozpoznali postoj mluvčího a význam slov; sociolingvistické dovednosti nám umožňují lépe komunikovat s lidmi (a zapojit se do společností); jazykové dovednosti nám umožňují získávat znalosti a uchovávat je pro zvládnutí vyjadřování

² Podle SPOLEČNÝ EVROPSKÝ REFERENČNÍ RÁMEC PRO JAZYKY (SERR, 2002)

³ např. pokud jsou dva lidé doma a jeden z nich řekne, že je zima, znamená to vnitřně, že chce, aby ten druhý zavřel okno.

v písemném a mluveném projevu... Všechny tyto schopnosti se tedy vztahují k jazykovým dovednostem: mluvení, psaní, čtení, poslech.

2. Úloha poslechu ve výuce jazyka

Poslech je při výuce cizích jazyků velmi důležitý a statistiky W. M. Riversa a M. S. Temperlyho, odborníků na metodiku výuky amerických cizích jazyků, ukazují, že poslech tvoří až 45 % komunikačních aktivit.

Lidské učení se jazyku je procesem nápodoby (Richards, 2002, s. 239), informace vstupují do ucha a jsou vkládány do mozku, analyzovány a kategorizovány a poté předávány do korového centra jazyka ke zpracování.

Poslech má vliv na náš osobní život a vztahy. Když pečlivě posloucháme, ostatní se cítí lépe a lidé, kteří dobře naslouchají, jsou empatičtější. A pokud se setkáme s konfliktem, může naslouchání pomoci urovnat vztahy.

Efektivní komunikace často závisí na posluchači a pouze nasloucháním je možné poznat potřeby obou stran rozhovoru. Naslouchání je tedy vlastně efektivní komunikace:

1. Naslouchání nám pomáhá získat informace, když se potřebujeme něco dozvědět.
2. Efektivní naslouchání vytváří silnější spojení (v procesu dochází k vzájemnému respektu a naslouchání dává lidem pocit potvrzení).
3. Efektivní naslouchání předchází konfliktům (dobří posluchači věnují čas aktivnímu poslouchání a získávají hlubší porozumění problému, což vede k oboustranně výhodné situaci).
4. Dobré pro duševní zdraví (pocit společnosti a podpory díky naslouchání pomáhá člověku snižovat stres).

Naslouchání a přijímání informací jsou základními předpoklady pro výuku jazyka, bez nich by člověk nemohl sdělení interpretovat. Kromě toho mohou lidé při poslechu napodobovat způsob mluvení a jazykové návyky mluvčího, což jim pomáhá přesněji se vyjadřovat (Richards, 2002). Myslím si, že učení se jazykům a poslouchání je vztahem mezi lukem a šípem, přičemž oba jsou nepostradatelné a

vzájemně se doplňují (pozn. autorky).

2.1 Poslech s porozuměním podle CEFR

Tato práce se věnuje analýze poslechových cvičení pro začátečníky a doufám, že pomůže lektorům s výběrem vhodné učebnice. Proto bych se chtěla zaměřit primárně na požadavky pro úroveň A1 a A2 dle CEFR (2018).

V případě porozumění ústnímu projevu jsou zahrnuty různé procesy získávání informací v komunikaci, jako je porozumění zvuku, nahrávkám, konverzaci dvou osob, televizním pořadům, filmům a seriálům atd., a neomezuje se pouze na komunikaci face-to-face. Studenti na úrovni A1 by měli být schopni porozumět sdělení v případě, že mluvčí podává informace velmi pomalu, a pochopit určitá specifická témata, s nimiž se budou setkávat v každodenním životě. V případě potřeby je nutné udělat dlouhé pauzy nebo připojit řeč těla mluvčího, aby se napomohlo porozumění. Studenti úroveň A2 budou schopni porozumět většině z nich, např. tématům o nakupování, rodině, kariéře atd., pokud se lidé dokáží vyjadřovat jasně a pomalu (CEFR, s.48–53).

Níže prezentuji deskriptory pro úroveň A1 (Pre-A1) a A2 s ohledem na obecné poslechové dovednosti.

Tabulka 1 – *Deskriptory k jazykové dovednosti Poslech s porozuměním – obecné porozumění pro úroveň Pre-A1, A1 a A2 (CEFR, 2018, s. 55).*

A2	Can understand enough to be able to meet needs of a concrete type provided speech is clearly and slowly articulated.
	Can understand phrases and expressions related to areas of most immediate priority (e.g. very basic personal and family information, shopping, local geography, employment), provided speech is clearly and slowly articulated.
A1	Can follow speech that is very slow and carefully articulated, with long pauses for him/her to assimilate meaning. Can recognise concrete information (e.g. places and times) on familiar topics encountered in everyday life, provided it is delivered in slow and clear speech.
Pre-A1	Can understand short, very simple questions and statements provided that they are delivered slowly and clearly and accompanied by visuals or manual gestures to support understanding and repeated if necessary. Can recognise everyday, familiar words, provided they are delivered clearly and slowly in a clearly defined, familiar, everyday context. Can recognise numbers, prices, dates and days of the week, provided they are delivered slowly and clearly in a defined, familiar, everyday context.

Porozumění videu a zvuku

Dále bych se ráda věnovala porozumění audia a videa u studentů češtiny na úrovních A1 a A2. Audio i video nahrávky jsou důležitým učebním materiálem pro začátečníky, kteří napodobují výslovnost a výrazy mluvčího, dokonce i pauzy a sekvence. Studenti na úrovni A1 jsou schopni upřesnit konkrétní informace (např. čas, místo a postavy) při poslechu, ale pouze při pomalé rychlosti řeči. Studenti úrovně A2 jsou schopni porozumět důležitým informacím v pomalu mluveném audiu a pochopit děj. Studenti nevidí postavy a pozadí příběhu, takže je to náročnější. Při využití video nahrávky studenti A1 dokáží rozpoznat známější fráze a zachytit více informací díky vizuálním informacím. Studenti A2 jsou schopni rozpoznat hlavní body videa a pochopit téma. Předpokladem je samozřejmě pomalá řeč všech (CEFR, s. 48–53). Ve svém výzkumu tedy kromě analýzy výslovnosti mluvčího využívám také kritéria pro porozumění u studentů úrovně A1 a A2, abych posoudila, zda je pro ně materiál vhodný.

2.2 Poslech ve výuce

Místo poslechu ve výuce je do značné míry určeno účelem výuky. Je to forma osvojování si zvuků cizího jazyka. (Novotná, 2011, s. 12). Kromě toho se poslechem studenti dozvídají o vyučovaném jazyce (znalosti o kultuře, geografii, společenských zvyklostech...).

Forma poslechových materiálů

Forma poslechu používaná při výuce je nepřímý nebo zprostředkovaný poslech, (Hendrich 1992/1993, s. 323). Výukové materiály jsou založeny na audiu a videu. A existují různé typy poslechu: řízený poslech (studenti již znají téma), selektivní poslech (studenti už znají otázku), podrobný poslech a hrubý poslech. Hranice je však neostrá. Učitelé se mohou při výuce zaměřit na tyto typy, aby se studenti lépe naučili jazyk.

Potíže se sluchem (vnější faktory)

Kromě vlastních nedostatků studenta (sluchové vady, nesoustředěnost apod.) je v této práci analyzován materiál z učebnic. Studující se může setkat s následujícími problémy:

- kvalita materiálu – vady řeči mluvčích v učebnici, tempo řeči, charakteristika řeči,
- okolní zvuk – (hlasitý okolní zvuk v audio materiálu, ruší poslech a ovlivňuje kvalitu zvuku (hluk na nádraží, cinkání nádobí v restauraci, jedoucí auta apod.),
- délka poslechu (studenti se dlouho nemohou soustředit).

Ve své práci se zaměřuji na první z výše uvedených, tedy na kvalitu řeči mluvčích, jejich mluvní tempo, případné řečové vady a další chyby v korektní výslovnosti.

2.3 Poslech v učebnicích

K vlastní analýze jsem vybrala materiál z celkem čtyř učebnic, konkrétně *Česky prosím A1/A2*, *Čeština pro cizince A1 a A2*, *Česky krok za krokem A1 a A2* (vše v audio podobě) a *Czech it up A1/A2* (video nahrávky). Níže krátce představím, jaké typy poslechů se v učebnicích objevují. Pracuji pak primárně s dialogy a analyzuji dvacet mluvčích (více v Kapitole 4).

Tabulka 2 – Typy poslechu v učebnicích

Česky, prosím A1/A2	Dialogy, monology
Čeština pro cizince A1/A2	Dialogy
Česky krok za krokem A1/A2	Dialogy, příběhy
Czech it up A1 a A2	dialogy

Česky krok za krokem A1/A2

V této knize je poslech veden formou dialogů a v menší míře monologů. Témata materiálu vždy odpovídají celé lekci, např. jídlo, počasí, dům apod. a jsou blízká každodennímu životu.

Čeština pro cizince A1/A2

V této knize je více kladen důraz na dialog, někteří mluvčí vedou monology. V knize je také oddíl cvičení k upevnění znalostí k výslovnosti a nechybí ani samostatná poslechová cvičení, která mají většinou podobu dialogů.

Česky, prosím A1 a A2

Na rozdíl od předchozích dvou knih *Česky, prosím* rozděluje úroveň A1 a A2 do dvou knih, takže rozdíl je dobře vidět. V knize A1 jde spíše o krátké, každodenní rozhovory nebo osobní monology, v knize A2 jsou dialogy mnohem delší a témata náročnější (např. povolání).

Czech it up A1 a A2

Téměř všechny poslechy jsou ve formátu dialogu, který je vhodnější pro použití v každodenním životě, například při rozhovoru s přáteli. Oproti ostatním učebnicích je zde také mnoho videí, někdy v restauraci, jindy doma... Opět jsou spojena s tématem konkrétních lekcí.

3. Fonetika a ortoepie češtiny

Fonetika

Lidé jsou schopni sdělovat myšlenky prostřednictvím jazyka. Tím se liší od zvířat (Skarnitzl – Šturm – Volín, 2016, s. 8). Fonetika je lingvistická disciplína, která zkoumá celou škálu užívání jazyka, takže jej analyzuje z různých hledisek.

Podle tradičního rozsahu výzkumu ve fonetice ji lze rozdělit do následujících tří kategorií (tamtéž, s. 8):

- Artikulační fonetika zkoumá, jak se artikulační orgány používají k tvorbě zvuků. Sledujeme, jak se artikulační orgány vzájemně koordinují a překrývají v následné řeči.
- Akustická fonetika analyzuje fyzikální jevy a studuje přenos akustických forem z artikulačního orgánu mluvčího do ucha posluchače. Zúčastnění výzkumníci

používají specializované nástroje, které mimo jiné zkoumají frekvenční, dynamické a časové charakteristiky zvukových jevů.

- Percepční fonetika zkoumá procesy vnímání řeči a sleduje, jak lidé rozpoznávají slova a jak reagují při poslechu.

S fonetikou souvisí také disciplína **fonologie**, která se zabývá studiem zvukového systému jazyka a nahlíží na jazyk jako na strukturu a na lidskou řeč z různých hledisek (tamtéž, s. 8).

Výše uvedené základní větve pokrývají celý proces komunikace. Bude na ně upozorněno i v další části teoretické části.

Ortoepie

Ortoepie se zabývá pravidly pro správnou výslovnost. Tato pravidla by měli uživatelé jazyka dodržovat. Hála definuje ortoepii jako: „*souhrn obecně platných zásad a pravidel výslovnosti spisovného jazyka*“ (Hála, 1967, s. 8). Zahrnuje segmentální a suprasegmentální jevy: jednotlivé artikulace a hláskové kombinace, členění souvislé řeči, včetně frázování, větného přízvuku a intonace (Hůrková Novotná, 1995, s. 17). Tato pravidla zaručují nejen srozumitelnost projevu, ale také úplnost a komplexnost formulací (Krčmová, 2016, s. 191).

Dodržování ortoepie umožňuje standardní a neutrální výslovnost (Jakub Kučera, 2023, s. 13). Ačkoli jsou pravidla psaná, při jejich užívání se uplatňuje mluvní praxe. Existují lidé, zejména učitelé, moderátoři zpráv, politici atd., jejichž mluva jde ostatním příkladem, proto by měli pravidla ortoepie určitě dodržovat (pozn. autorky).

Ortofonie je součástí ortoepie, ta se více zaměřuje na artikulaci samotných hlásek, a to jak z hlediska kvality a kvantity vokálů, tak i z hlediska vad řeči (Krčmová, 2008, s. 191). Není ekvivalentem ortoepie a lze tvrdit, že někteří mluvčí s poruchou řeči nemusí nutně porušovat zásady ortoepie (tamtéž, s. 191).

V následující části se tedy budu dále věnovat teorii a ortoepii hlásek, kombinací a vybraných jevů souvislé řeči.

3.1 Vokály

3.1.1 Vokály

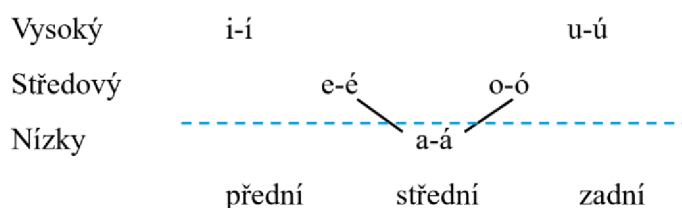
V češtině existuje třináct fonémů: 10 vokálů (*a, á, e, é, i, í, o, ó, u, ú*) a 3 diftongy (*ou, au, eu*), z toho jen *ou* je původní česká dvojhlaska. Vokály zahrnují 5 krátkých a 5 dlouhých vokálů, protože délka vokálů má v jazyce jedinečný fonetický charakter – může odlišit význam slova (např. *byt – být*).

Výslovnost vokálů je ovlivněna především jazykem a jeho poloha je základem klasifikace samohlásek. Je rozdělena především do dvou „os“.

Při pohybu jazyka ve svislém směru, má-li se vyslovit [i]⁴ nebo [u], je hlasový trakt poměrně uzavřený a hřbet jazyka je vyvýšený (nejvyšší), vokály se nazývají vysoké, a když se vyslovuje [e] nebo [o], hlasový trakt je mírně otevřený a hřbet jazyka je mírně snižen. Hlávky se potom nazývají středové. Vokály jako [a] se pak označují jako nízké. Když se jazyk pohybuje v orientaci zepředu dozadu, je při vyslovení [i] nebo [e] nejvyšší část hřbetu jazyka vpředu, [a] je ve střední poloze a [u] a [o] jsou vzadu (Skarnitzl – Šturm – Volín, s. 47).

Na základě polohy jazyka se pak také vytvoří klasifikace jednotlivých hlásek.

Tabulka 3 – *Ilustrativní vokalický trojúhelník pro české hlávky (podle Palková, 1994, s. 171)*

Kromě toho je nutné ještě zvážit polohu rtů. Rty mohou být ve střední poloze ([a]),

⁴ V textu používám českou fonetickou transkripci podle Kopečkové (2022, s. 44-45)

nebo zaokrouhlené ([o]), přičemž v češtině jsou přední a střední vokály nezaokrouhlené, zatímco zadní vokály jsou vždy zaokrouhlené (Kopečková, 2022, s. 19).

3.1.2 Akustické vlastnosti vokálů

Akustickou podstatou vokálů je jejich tón. Charakter jednotlivých vokálů určují tzv. formanty (Kopečková, 2022, s. 19). Základní tón, pro všechny hlásky stejný, je označován F0. Dále lze určovat vyšší formanty – F1, následuje F2. Pro rozpoznávání vokálů je nejdůležitější F1 a F2, přičemž nejsou určeny přesné hodnoty frekvencí (uváděno často v Hz), ale spíše širší pásmo frekvencí upřesněné na základě starších i novějších studií (tamtéž, s. 19).

3.1.3 Kvalita vokálů

Kvalita vokálů je dána formanty, jež vznikají v rezonančním prostoru při jejich artikulaci (viz výše).

V češtině by měla být výslovnost vokálů neutrální, tedy ani příliš otevřená, ani příliš zavřená. Výslovnost se například mírně liší podle oblasti – otevřená výslovnost je typická pro Čechy, zavřená pro Moravu, případně Slezsko.⁵ Otevřená výslovnost se nejvíce objevuje u předních vokálů, což má dopad na neprofesionální styl projevu (Palková, 1994, s. 324).

3.1.4 Kvantita vokálů

Délka vokálů je v češtině rozlišovacím znakem mezi významy slov (např. *ráda* a *rada*) a podle tradičních popisů (např. Palková, 1994; Krčmová, 2007a) se ukázalo, že mezi vokály jsou dlouhé vokály asi dvakrát delší než krátké. Ale podle nejnovějších výzkumů se průměrná délka dlouhých vokálů prodlužuje jen o tři čtvrtiny trvání krátkých vokálů. Například [i:] je o 30 % delší než [i], poměr mezi [u:] a [u] je 1,6 : 1 (Skarnitzl – Šturm – Volín, 2016, s. 51–52). Takové výsledky jsou

⁵ <https://www.czechency.org/slovník/MONOFTONG>

dokládány i v současných výzkumech (např. Kopečková, 2022) a jsou očekávány i v budoucnu.

3.1.5 Pravidla pro výslovnost vokálů

V současných mluvených projevech je značně rozkolísaná výslovnost vokálů. Jak jsem již řekla, české vokály se vyslovují relativně neutrálně a nejdůležitější je pohyb jazyka a také zaokrouhlení rtů. Dlouhé vokály jsou vždy užší a méně otevřené než vokály krátké (Hůrková, 1995, s. 17). U mluvčích by se neměla objevit příliš otevřená, nebo příliš zavřená výslovnost (Kopečková, 2022, s. 23).

Zároveň musí profesionální mluvčí jasně rozlišovat kvantitu (krátké a dlouhé vokály).

Tři dvojhlasíky *ou*, *au* a *eu* se v češtině vyslovují plynule (jsou součástí jedné slabiky). České diftongy jsou klesavé, tj. vrchol diftongu tvoří první vokál (*o* v *ou*, *a* v *au*, *e* v *eu*); koncové *u* je neslabičné a má charakter polovokálu (Hůrková, 1995, s. 25). Výslovnost dvojhlasísek s vrcholem na druhé složce není ortoepická. Ostatní spojení dvou vokálů (např. *oa* ve slově *koala*) se vyslovují samostatně a dvojslabičně.

Ve svém výzkumu budu výslovnosti vokálů (případně i diftongů), které jsou současné mluvě velmi často nesprávně vysloveny (viz např. Kopečková, 2022), věnovat větší pozornost. Příčiny chyb mohou být důsledkem nářečních zvyklostí⁶, nedbalé výslovnosti a přílišné rychlosti řeči.

3.2 Konsonanty

3.2.1 Artikulace konsonantů

Pokud jsou některé části hlasového ústrojí při artikulaci stlačeny nebo zablokovány tak, že je téměř nebo zcela znemožněn průchod vzduchu ústy, vznikají konsonanty. Podle Kopečkové (2022, s. 24–25) lze kategorizaci konsonantických fonémů určit pomocí čtyř základních složek:

⁶ Například ve středních Čechách.

Místo artikulace – podle tohoto principu se české souhlásky dělí na bilabiální [b], [m], [p], labiodentální [f], [v], prealveolární [d], [l], [n], [r], [ř], [s], [t], [z], [c], postalveolární [ž], [š], [č], palatální [dʲ], [tʲ], [ň], [j], velární [g], [k], [ch] a larygální [h] a ráz. Přesnou polohu artikulačních orgánů popisuje Tabulka 4 níže.

Tabulka 4 – Dělení konsonantů podle místa artikulace

místo artikulace	zúčastněné artikulační orgány
bilabiální	oba rty
labiodentální	dolní ret a horní zuby
prealveolární	přední část horních dásňových výstupků a jazyk
postalveolární	zadní část horních dásňových výstupků a jazyk
velární	měkké patro a jazyk
larygální	kořen jazyka a stěna hrtanu
palatální	tvrdé patro a jazyk ⁷

Způsob artikulace – Popisuje charakter překážky – jak je utvořena (Skarnitzl – Šturm – Volín, 2016, s. 53). Konsonanty můžeme rozdělit na okluzivní (vzniká úplná překážka) – tyto konsonanty lze dále rozdělit na nazální, např. [m], [n], a orální. Dalšími jsou konsonanty semiokluzivní (dochází k úplnému závěru a pak k uvolnění), např. [c], [ʒ], [č]). Poslední skupinou jsou konsonanty konstriktivní (vzniká úžina a silný šum), např. [f], [s], [x]. Existují také typy specifické pro jednotlivé varianty, např. konsonanty vibrantní [r], laterální [l], aproximanty [j].

Postavení měkkého patra – Na tomto základě odlišujeme konsonanty, které vznikají při poklesu měkkého patra a průchodu vzduchu nosem, např. [m], [n], [ň].

Činnost hlasivek – Chvěním hlasivek vzniká u konsonantů tzv. znělost. Konsonanty se obvykle dělí na znělé ([b], [g], [h]) a neznělé ([p], [k], [x]).

⁷https://e51ea7dd9e.cbaul-cdnwnd.com/06924651e359592af9bfb2463635d2a1/200000152-25ed526e72/klasifikace_ceske-konsonanty.pdf

3.2.2 Akustické vlastnosti konsonantů

Akustickou podstatou konsonantů je šum, který však není u všech hlásek přítomen ve stejné míře (Kopečková, 2022, s. 25), konsonanty můžeme dále rozdělit na obstruenty a sonory. Obstruenty v češtině jsou párové a tvoří opozici znělosti. Celkem má čeština 11 párových obstruentů. Sonory jsou vždy znělé (Holaj, 2023, s. 19).

Z hlediska akustiky je dále dělíme na:

- explozivny: zvuk vzniká uvolněním závěru (okluze) v mluvidlech. Sluchový dojem u exploziv je vyvolán prudkým uvolněním závěru a vyznačují se krátkým šumem, např. [p], [t] (Halfarová, 2018, s. 13).
- frikativny: přetrvává sluchový vjem po celou dobu artikulace, podobně jako u fyzických zvuků, například [f] a [v] připomínají foukání, [s] a [z] připomínají ostrý syčivý zvuk atd. Jedná se o nejpočetnější skupinu souhlásek (tamtéž, s. 13).
- afrikáty: jedná se o kombinaci explozivny a frikativny s plynulým přechodem artikulace z jedné fáze do druhé, např. [c], [č], [ʒ].

Řečové vady

Ve srovnání s vokály jsou konsonanty náročnější na výslovnost, takže jsou i náchylnější k vadám řeči.

Nejčastějšími vadami řeči v češtině jsou (Krčmová, 2017):

- rotacismus: je to dysartrie hlásky [r];
- rotacismus bohemicus: mezi českými dětmi je časté, že se [ř] vyslovuje nepřesně;
- sigmatismus: sykavky s nepřesnou výslovností, např. [c], [s];
- lambdacismus: je to dysartrie hlásky [l].

Podle výsledků studií jsou také některé konsonanty více náchylné k oslabení. V intervokálníce pozici jsou nejčastěji oslabeny hlásky [v], [j] a [h], konsonant [l] je pravidelně oslaben (Janoušková – Veroňková, 2008, s. 66–68). U profesionálních

mluvčích hlavního zpravodajství se nejčastěji vyskytují redukce konsonantů *t, j, h, l* a *ch* (Kopečková, 2022, s. 81).

Ráz

V IPA je ráz zastoupen symbolem [ʔ]. V češtině se často objevuje před slovy začínajícími vokálem, po předponě nebo po pauze⁸. Může být také použit jako hraniční signál, aby se zabránilo splynutí dvou stejných fonémů, a tím vzniku chyb ve vyjadřování, např. *modrooký* – [modroʔokí] (Palková, 1994, s. 325–326).

Akusticky se řadí mezi konsonanty; pokud jde o artikulaci, jde o explozivní zvuk.

Může ovlivnit kvalitu řeči a v některých případech může posluchače uvést v omyl. Důležitý je v profesionálních projevech, jinak je řeč splývavá (Kopečková, 2022, s. 26).

3.2.3 Ortoepická pravidla pro realizaci konsonantů

Přesná výslovnost souhlásek je základní oporou srozumitelnosti řeči (Hůrková, 1995, s. 20). Podle Kopečkové (2022, s. 28), se nejčastěji vyskytují odchylky jednotlivých konsonantů:

- konsonanty v okolí vokálu jsou redukovány, případně vynechány (elize), zejména konsonant *v, j, h, l*, např. *pohyb* [po+ip],
- redukce nosovek, např. v *cizím domě* [f cizí+ domňe].

Kromě toho existuje mnoho dalších příkladů chyb, které ovlivňují přesnou výslovnost, ať už je příčina chyby ve výslovnosti jakákoli, v profesionálním projevu není žádoucí a může ovlivnit účinnost projevu. Zejména pro studenty češtiny, konkrétně začátečníky, je korektní výslovnost důležitá, jelikož mj. napodobování výslovnosti rodilých mluvčích je nejdůležitější součástí procesu učení.

V práci se budu koncentrovat na to, zda je výslovnost u analyzovaných mluvčích z hlediska artikulace konsonantů korektní a zda jsou české konsonanty jasné rozpoznatelné pro cizince.

⁸ Například *používat* [poʔužívat], např. *z okna* [s ʔokna].

3.2.4 Hláskové změny

Asimilace znělosti

Jde o nejčastější konsonantickou změnu v češtině. Dochází ke vzájemnému přizpůsobování skupin konsonantů (sousedních souhlásek), a tedy k vyrovnávání znělosti.

Párové konsonanty se asimilují, když jeden konsonant je znělý a jiný neznělý. Takové párové konsonanty jsou: *p-b, t-d*... Ke změně dochází proto, aby se usnadnila výslovnost slov, (např. *zpívat* – [spívat]) (Synčáková, 2012, s. 19). Asimilace se může vyskytovat ve slově nebo na hranicích slov a obvykle se výslovnost předcházejícího konsonantu mění podle následujícího konsonantu, např. *kdy* [gdi]. Pokud slovo končí na znělý párový konsonant, vždy se vyslovuje nezněle, což se označuje jako desonorizace (např. *led* – [let]).

Zde bych se chtěla zmínit o konsonantu *v*, který se vyskytuje v párech a jehož odpovídajícím neznělým protějškem je [f]. Konsonant *v* může být asimilován, ale nemá schopnost asimilovat, např. *včera* [fčera], ale *tvořit* [tvořit] × *dvořit* [dvořit]) (Skarnitzl, 2011, str. 124).

Existuje také řada nepárových konsonantů, tj. [m], [n], [ň], [j], [l], [r], které jsou vždy znělé a stejně jako konsonant *v* nezpůsobují asimilaci, např. *král* [král] × *grál* [grál], *sleva* [sleva] × *zleva* [zleva].

Tato asimilační pravidla nepředstavují pro rodilé mluvčí problém, protože změnu provedou přirozeně (bez znalosti pravopisných pravidel.) Pro cizince je to však dovednost, kterou je třeba se naučit (pozn. autorky).

Asimilace artikulační

Artikulační asimilace nastává v důsledku sblížení artikulačních vlastností. Může být realizována ve dvou podobách a tj. asimilace místa artikulace a asimilace způsobu artikulace (Krčmová, 2016, s. 186).

Vzniká v důsledku snahy mluvčího zjednodušit výslovnost.

- asimilace místa artikulace – postihuje hlavně nazální konsonanty a u konsonantických skupin *n+k/g/ch* často dochází k asimilaci artikulačního místa, kdy se z alveolárního [n] stává velární [ŋ], jako je tomu např. u slova *maminka* [mamiŋka]. Podobně je to u labiodentálního *m +v/f*, např. *tramvaj* [tramvaj], *nymfa* [nimfa]. Obecně se zdá, že alveolární hlásky jsou k asimilačním změnám nejnáchylnější (Krčmová, 2016, s. 187, Volín – Skarnitzl, 2018, s. 51). Patří sem i tzv. měkčení vlivem palatálních souhlásek, např. *t, d, n > t', d', ň*, např. *puntík* [puŋ'ík].
- asimilace způsobu artikulace – obvykle se jedná o změnu nestandardní. Typické je sblížení hlásek, které utvoří jen jednu, např. *dětský* [d'eckí], *větší* [vječí]. Z příkladů je patrné, že při kombinaci explozivy (*t, d*) a frikativy (*s, š*) lze snadno vytvořit afrikáty (*c ě*) (Zborovská, 2023, s. 27). Volín (2010, s. 53) upozorňuje, že při kombinaci [d] s některými nazálami vzniká dlouhá nazální konsonanta, kdy se explozivou stává příslušná nazála: *hodně* – [hoŋ:e].

Ve své analýze se zaměřuji především na artikulační asimilaci a redukci (popř. elizi) konsonantů, jelikož se jedná o materiál, který má sloužit začátečníkům a výslovnostní chyby, které brání porozumění, by se v řeči mluvčích neměly objevit.

3.3 Suprasegmentální jevy

Mluvní projev není omezen pouze na realizaci samotných hlásek, ale ovlivňují jej také prvky zvukové stavby, které formují celkový dojem z mluveného projevu a působí na jeho rozumitelnost. Tyto prvky nazýváme suprasegmentálními jevy a zahrnují intonaci, resp. melodii, frázování, mluvní tempo, slovní a větný přízvuk a takt (Lotko, 2004, s. 63).

Ve své práci se zaměřuji na rychlost mluvení, frázování a intonaci, ale také na některé další specifické aspekty.

3.3.1 Mluvní tempo

Tempo mluvení je dáno rychlostí artikulační práce a určuje se počtem hlásek (přesněji slabik) za jednotku času (Krčmová, 2009, s. 94). Měří se v jednotkách (sl/s) a představuje počet slabik za sekundu (včetně pauz).

Starší lidé mluví obecně pomaleji a ženy se vyjadřují rychleji než muži (Lotko, 2004, s. 68). Z. Palková udává průměrné hodnoty odvozené z výzkumů M. Rompotla (1958), J. Bartoška (1974), V. Štěpánkové (1985) a J. Sedlákové (1989). Na tomto základě stanovila průměrné mluvní tempo na 4,89 sl/s a maximální tempo 6,67 sl/s (Palková, 1994, s. 318). M. Kopečková se zaměřila také na mluvní tempo profesionálních mluvčích. U moderátorů televizních zpráv naměřila rychlost řeči v rozmezí 4,89–6,53 sl/s (2022, s. 132–138).

Tempo mluvení může mít velký vliv na praktickou část mé diplomové práce. Monotónní mluvní tempo je považováno za únavné (Zeman, 2008, s. 159). Pro studenty-začátečníky je však velmi důležité pro srozumitelnost (pozn. autorky). Při vysokém tempu mluvení se často zanedbává správná výslovnost v jiných jevech (viz např. Kopečková, 2022, s. 136). Pro cizince se tak řeč může stát nejasnou a budou mít problém s porozuměním důležitých informací.

3.3.2 Frázování

Frázování je snaha dělit výpovědi do logické struktury (Cejpová, 2023, s. 28). S frázováním úzce souvisejí pauzy, větný přízvuk a důraz a jejich nadužívání je nesprávné a může ovlivnit význam výpovědi.

Pauza

Pauzy jsou zajímavé například tím, že dokáží dát větám více významů:

- Pracujeme / zbytečně nerušte.
- Pracujeme zbytečně / nerušte.

Pauza znamená přerušení řeči. Rozlišujeme čtyři typy (Lotko, 2009, s. 65–66):

- Fyziologická pauza: poskytuje řečníkovi především prostor k dýchání. Neměl

by však být příliš dlouhý.

- Logická/gramatická pauza: text je rozdělen na menší části, které usnadňují jeho pochopení.
- Řečnická/umělecká pauza: dokáže dodat prezentaci energii a upoutat pozornost posluchačů.
- Formulační pauza: je o něco delší a dává řečníkovi čas na přemýšlení.

V této práci je důležité poznamenat, že pauzy mluvčích v poslechu v učebnicích češtiny pro cizince musí být vždy smysluplné, aby text nebyl špatně pochopen. Očekávány jsou zejména pauzy fyziologické a logické.

Slovní přízvuk

V jazyce jsou slovní přízvuky hranicemi slov, které nám umožňují rozlišovat slova. Slovní přízvuk se zakládá na předpokládané prominenci určitých slabik ve slově nebo slovním spojení (Kopečková, 2022, s. 31). Realizuje se současně prostřednictvím dynamiky a změn výšky hlasu (Krčmová, 2009, s. 96).

V češtině je nositelem slovního přízvuku určitá slabika nebo jádrová slabika ve slově, bývá to první slabika slova (Kopečková, 2022, s. 31).

Při tvoření frází mohou jednoslabičné předložky snadno tvořit jednotku se slovem, které za nimi následuje, např. *škola – do školy, okno – pod oknem atd.*

Existují slova, která se přidávají k jednotce přízvuku předcházejícího přízvučného slova (tamtéž, s. 31), např. *jsem, mi, ti, si* atd. Tato slova nikdy samy nemají přízvuk, vždy jsou součástí taktu, např. *Napsal jsem ti dopis., Učím se chemii.*

Nevýhodou je nedůsledné používání přízvuků a předložek. Tohoto nedostatku si lze všimnout i u rodilých mluvčích. Jak upozorňuje Hůrková, chyb se v těchto případech (při čtení textu) dopouštějí právě mluvčí TV (Hůrková-Novotná 1995, s. 38).

V některých složených slovech je běžné přízvučit první slabiku druhé části složeného slova, např. **Československo**. Tomu se říká přízvuk sekundární.

Jedná se o typ důrazu, který připojuje slabiky ke slovu a je obvykle založen na

každé liché slabice slova. Jedná se spíše o rytmus, který přesouvá důraz na určité místo.

V rámci slovního přízvuku mohou být například Slezané ovlivněni polštinou a mohou klást důraz na jinou slabiku. Pokud je tato forma zřetelnější, může se řeč stát méně neutrální nebo dokonce příznakovou.⁹

Dalo by se říci, že prominence slovního přízvuku v češtině není příliš výrazná a profesionálním mluvčím zpravidla nedělá problémy.

Větný přízvuk a důraz

Když chce mluvčí upozornit na nějaké slovo nebo slovní spojení, použije důraz. Pokud je však realizuje nesprávně nebo často, popřípadě jsou spojeny s mnoha pauzami, může to představovat překážku pro správnou realizaci porozumění výpovědi, nebo to může být pro posluchače rušivé (Cejpová, 2023, s. 28).

Totéž platí i o větném přízvuku, který souvisí se strukturou mluvení; zdůrazněná část je jádrem sdělení a je zvýrazněna pouze v emotivním projevu (Krčmová, 2009, s. 99). Obecně jsou české přízvuky umístěny na konci promluvy a jsou úzce spojeny s intonací, popř. důrazem (Kopečková, 2022, s. 34).

3.3.3 Intonace

Intonace vyznačuje hranice výpovědi a podílí se na struktuře spolu s důrazem ve větě (Kopečková, 2022, s. 35). Prostřednictvím intonace můžeme vnímat také náladu a postoj mluvčích. Hlavním aspektem intonace je změna výšky hlasu v rámci výpovědi či její části, která by se měla nacházet v jejím posledním úseku (Krčmová, 2016, s. 207–208).

Obecně je intonace realizována třemi typy melodémů (Palková, 2013b, s. 88–92):

- Melodém ukončující klesavý (kadence klesavá): Typické pro oznamovací a rozkazovací věty – jsou emocionálně neutrální, výška tónu klesá od středu

⁹<https://www.czechency.org/slovník/SLOVN%C3%8D%20P%C5%98%C3%8DZVUK%20%E2%80%93%20ZVUKOV%C3%89%20CHARAKTERISTIKY%20V%20C4%8CE%C5%A0TIN%C4%9A>

ke konci, např. *Mám hlad*. K tomuto je možné i připojit kadenci stoupavě-klesavou, která je typická pro doplňovací otázky, např. *Co si dáš k obědu?*

- Melodém ukončující stoupavý (kadence stoupavá/antikadence): Používá se pro zjišťovací otázky (*Chceš jít do školy?*) Má vzestupný charakter, zpravidla s nejvyšší výškou na poslední slabice.
- Melodém neukončující (kadence neklesavá/polokadence): Naznačuje, že diskuse bude pokračovat. Realizuje se v jiné části než na konci výpovědi, např. *Myslím si, ...*. Typicky se vyznačuje poklesem hlasu před středem tónu. Vytváří různé varianty, kdy slabiky postupně melodicky stoupají, nebo je první slabika nejnižší, následují slabiky na vyšší úrovni atd. (Kopečková, 2022, s. 36).

V profesionálních mluvených projevech to obvykle nebývá problém, ale u neprofesionálů mohou problémy vznikat různými vlivy (např. dlouhými větami), špatná intonace ale v češtině většinou nezpůsobí problém s porozuměním.

3.3.4 Hezitační zvuk

Při mluvených projevech jsou hezitační zvuky negativním faktorem, který může ovlivnit pozornost posluchačů. V psaném projevu (umělecké stylizaci mluveného projevu) mívá konvenční formu *eee*, *ehm*, *hm*. V řeči se objevují často proto, že si mluvčí není jistý, jak má mluvit dál. Existuje ještě jeden důvod, kdy mluvčí spontánně a nevědomě vydává tyto hezitační zvuky, což je v profesionálním projevu nepřijatelné a nemělo by se to objevovat ani v poslechu určeného pro cizince.¹⁰

¹⁰ Marie Krčmová (2017): HEZITAČNÍ ZVUK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. Metodika

4.1 Zaměření práce

Ve své diplomové práci se zabývám mluvčími z poslechů v učebnicích češtiny pro cizince. Tito mluvčí patří mezi profesionály, a proto by měli dodržovat pravidla správné výslovnosti. Jejich řeč má totiž důležitou roli pro studenty, kteří se učí česky. Studenti většinou napodobují výslovnost a fonetické rysy mluvčích a já doufám, že se mi podaří umožnit začátečníkům a lektorům, kteří je učí, najít vhodné materiály. Čeština pro cizince je obor, kterému se věnují odborníci dlouhodobě a z různých hledisek, např. Milan Hrdlička: *Kapitoly o češtině jako jazyku nemateřském*, Darina Hradilová: *Role rodilého mluvčího v cizojazyčné komunikaci* atd. Tyto nám poskytují teoretické poznatky o osvojování druhého jazyka a o významu poslechu a dalších dovedností pro učení se jazykům.

Češtině pro cizince se autoři a autorky zabývají také specifitěji z hlediska zvukové roviny, např. M. Kopečková (2019; 2023) nebo J. Veroňková (2022). Problematickými jevy ve výslovnosti českých hlásek a dalších jevů se s využitím dotazníku zabývala ve své práci např. Li Xinlu (2023). Ta zjišťovala také, které řečové dovednosti jsou podle nerodilých mluvčích češtiny, konkrétně Číňanů, ve výuce češtiny nejtěžší. Její respondenti zvolili právě poslech jako nejobtížnější část řečových dovedností a jedním důvodů bylo i rychlé řečové tempo (Li, 2023, s. 41).

Cílem mé práce je vybrat jednoho nebo více mluvčích a materiálů pro začátečníky v českém jazyce, které jsou nejvhodnější pro začátky jejich učení, protože v této době se cizinec učí správnou výslovnost podle svých učitelů a také knih a tvoří si vlastní návyky.

Vzhledem k charakteru materiálu (učebnice pro úroveň A1–A2) a mé vlastní praxi z hlediska studentky češtiny – cizinky očekávám u analyzovaných mluvčích toto:

- mluvčí se budou vyjadřovat pomalu a zřetelně,
- u mluvčích se nebude vyskytovat žádná řečová vada,
- jejich řeč nebude rušena okolními zvuky.

4.2 Materiál a mluvčí

V mé práci se věnuju poslechu pro začátečníky, kteří se učí česky, takže jsem pro výzkum vybírala učebnice úrovní A1 a A2. Jedná se o populární učebnice češtiny v současné době, konkrétně to jsou: *Česky, prosím A1/A2* (Jitka Cvejnová), *Čeština pro cizince A1/A2* (Marie Boccou Kestránková, Dagmar Štěpánková, Kateřina Vodičková), *Česky krok za krokem A1/A2* (Lída Holá), *Czech it up A1/A2* (Tereza Švarcová, Jakub Wenzel). Z poslechů v těchto knihách jsem pak vybrala dvacet mluvčích, tj. *Česky, prosím A1/A2*: 4 mluvčí, *Čeština pro cizince A1/A2*: 5 mluvčích, *Česky krok za krokem A1/A2*: 4 mluvčí, *Czech it up A1/A2*: 7 mluvčích. Ty jsem podrobila poslechové analýze. Zkoumala jsem výslovnost u jedenácti žen a devíti mužů. Někteří z nich se opakovali, to znamená, že se objevili se v obou učebnicích (úrovně A1 i A2), ale přesto jsem je tam ponechala kvůli variabilitě řečových charakteristik.

Mluvčí

V Tabulce č. 5 níže uvádím seznam mluvčích, které jsem analyzovala. Zároveň připojuji název učebnice, do které mluvčí patří. Jelikož mají mluvčí v učebnicích konkrétní jména, používám tato jména i ve své práci.

Tabulka 5 – Seznam použitých knih a analyzovaných mluvčích

učebnice	jméno
Krok za krokem	Eva
	Petr
	Tom
	Marina
Čeština pro cizince	Ivana
	Madla
	Šimon
	Matěj
	Lucie
Česky, prosím 1	Iva
	AdamA1
Česky, prosím 2	Nataša
	AdamA2
Czech it up A1	AmyA1
	LindaA1
	David
	TomA1
Czech it up A2	AmyA2
	LindaA2
	TomA2

4.3 Výběr a zpracování nahrávek

Pro volbu formátu materiálu jsem vzhledem k různorodosti poslechů kromě zvuku analyzovala i video (konkrétně z učebnice *Czech it up*). Poslechy jsem nahrávala z jejich oficiálních webových stránek a z aplikace, která je obsahuje (použila jsem čínský software “Ximalaya”). Poté jsem veškerý materiál sestříhala tak, abych od každého mluvčího měla dohromady 1–3 minuty projevu. Typ poslechů byl dialog, monolog nebo příběh, primárně jsem vybírala dialogy, protože začlenění rozhovorů je lepší pro zachycení individuálního stylu mluvčích a suprasegmentálních jevů, např. intonace. Abych je mohla lépe analyzovat, všechna audia (a videa) pro každého mluvčího jsem si přepsala do textu. Podrobné informace o konkrétním textovém obsahu jsou uvedeny v příloze 5.

4.4 Postup při analýze

V analýze jsem podle vlastního poslechu zjišťovala, zda mluvčí splňují česká ortoepická kritéria v segmentálních a suprasegmentálních jevech a jestli je jejich řeč zřetelná a dostatečně pomalá pro cizince na úrovni A1 a A2. V segmentální rovině jsem zjišťovala realizaci vokálů, a to z hlediska jejich kvality a kvantity. U konsonantů jsem sledovala asimilaci hlásek, elizi nebo oslabenou výslovnost konsonantů a vady řeči.

Z hlediska suprasegmentálních jevů jsem zkoumala zejména mluvní tempo, které má důležitou roli pro cizince-začátečníky. Pak mě zajímalo správné frázování a intonace.

Zaměřila jsem se i na ojedinělé vady řeči mluvčích (např. hezitační zvuky), stejně jako na individuální styl jejich mluvení. V závěru řeším, kteří mluvčí jsou z hlediska ortoepie dobří, kteří horší. Dále zjišťuji, jaká je z hlediska výslovnosti obtížnost materiálu a který materiál je pro začátečníky vhodný a který může být náročný.

4.5 Prezentace dat

V další části uvedu tabulky, které čtenáři usnadní prezentaci výsledků analýzy. Každá část má téma (apříklad " řečové vady"). V tabulce je u každého mluvčího uveden počet chyb ve sledovaném jevu. Tabulky jsou doplněny o komentář s dalšími informacemi. Ke každé tabulce také budu na příkladech demonstrovat jednotlivé konkrétní chyby, které byly při poslechu zřejmé, a případně uvedu i dobré části, které ukazují, jaký by měl být dobrý mluvčí. Konkrétní výslovnost (chybnou nebo správnou) uvádím vždy za příkladovou větou v hranatých závorkách.

5. Analýza

5.1 Segmentální rovina

5.1.1 Vokály

Kvalita vokálů

Z hlediska kvality vokálů jsem primárně sledovala, zda mluvčí dobře artikulují a

cizinec může jasně slyšet jednotlivé vokály. Při analýze mého materiálu jsem zjistila, že většina mluvčích s tímto aspektem nemá problém, což bylo očekávané, jelikož se jedná o profesionální řečníky, navíc v poslechových cvičeních pro cizince.

Konkrétní statistiky jsou uvedeny níže v tabulce (Tab. č. 6).

Tabulka 6 – Počet nestandardně vyslovených vokálů z hlediska jejich kvality

Mluvčí	Materiály	počet chyb
Eva	Česky krok za krokem A1 a A2	0
Petr		0
Tom		0
Marina		0
Ivana	Čeština pro cizince A1 a A2	0
Madla		1
Šimon		0
Matěj		1
Lucie		2
Iva	Česky, prosím 1	0
AdamA1		0
Nataša	Česky, prosím 2	0
AdamA2		0
AmyA1	Czech it up A1	0
LindaA1		0
David		0
TomA1		1
AmyA2	Czech it up A2	1
LindaA2		0
TomA2		0

Když si projdeme tabulku, je zjevné, že jsem našla s ohledem na všechny mluvčí pouze šest chyb. Konkrétně Madla, Amy, TomA1 a Matěj mají jednu chybu, dvě jsem zjistila u mluvčí Lucie. Níže uvádím konkrétní příklady.

První odchylka je v rozhovoru Lucie (*Čeština pro cizince*) :

Každý cizinec potřebuje mít dobrou výslovnost. [cizenec]

Michal prý teď říká, že si odpočine a přečte minimálně dvě knihy. [otpočene]

Jak jsem již uvedla v teoretické části (s. 8), v nekanonické výslovnosti má [i] tendenci vyslovovat se příliš otevřeně, a je tedy blízko [e]. Zde je zřejmé, že Lucie má stejnou tendenci. Je možné, že mluvčí je z oblasti Čech.

Vokál [a] se vyslovuje s otevřenými rty a špičkou jazyka u kořenů dolních řezáků. V *Czech it up A2* mluvčí Amy hlásku [a] na jednom místě trochu zavře, takže zní jako vokál mezi [a] a [e]:

Nepotřebuju tvoje rady. [redi]

Chyba Toma spočívala v tom, že neměl standardní výslovnost, snížil kvalitu vokálu a ten nebyl dostatečně zřetelný:

A já se zeptám mého kamaráda. [sə]

Vyskytují se také některé nesprávné výslovnosti, které mohou vést ke špatné interpretaci tvarů zájmen:

Madla (*Čeština pro cizince*) – *To je fajn. Za měsíc možná řekneš, že tě to nebaví a co pak. Myslím, že 45 minut je dost. [ti]* (tě = akuzativ, ti = dativ)

Matěj (*Čeština pro cizince*) – *Zkousím to. Moc mě to zatím nebaví. [mi]* (mě = akuzativ, mi = dativ)

Na základě svých zjištění se domnívám, že s výjimkou Lucie (u které byly zjištěny otevřené vokály) byly tyto chyby způsobeny jejich nepozorností, takže nejsou součástí jejich pravidelného řečového nedostatku nebo charakteristiky. Realizace vokálů z hlediska kvality je tedy u celé skupiny mluvčích na vynikající úrovni.

Kvantita vokálů

Profesionální mluvčí musí jasně rozlišovat jednotlivé prvky (krátké a dlouhé vokály), jelikož by v případě chyby mohlo dojít ke změně významu slova, např. *rada*

× *ráda*. Proto jsem byla v tomto ohledu velmi pozorná. Za chybné jsem označila ty vokály, které měly být dlouhé a já jsem je slyšela jako krátké. Výsledky studie jsou zobrazeny v tabulce níže (Tab. 7):

Tabulka 7 – Počet nestandardně zkrácených dlouhých vokálů.

Mluvčí	Materiály	počet chyb
Eva		3
Petr	Česky krok za krokem A1 a A2	7
Tom		5
Marina		4
Ivana	Čeština pro cizince A1 a A2	3
Madla		2
Šimon		1
Matěj		4
Lucie		5
Iva	Česky, prosím 1	1
AdamA1		3
Nataša	Česky, prosím 2	1
AdamA2		0
AmyA1	Czech it up A1	13
LindaA1		7
David		3
TomA1		2
AmyA2	Czech it up A2	8
LindaA2		4
TomA2		3

Madla, Šimon a další mluvčí z učebnice *Česky, prosím* neměli v této oblasti větší problémy a ráda bych uvedla, že nejlepším příkladem je Madla, u které se jasně projevuje kvantita vokálů, mluvčí je vyslovuje se správnou délkou:

Bála jsem se, že učitelka uvidí, že dneska nic neumím. [bála]

Krácení vokálů je v češtině typické a nevylučuji, že jde o příliš rychlé tempo mluvčích, ale to není důvod k tomu, aby nebyly vokály hodnoceny jako chybné. Příkladem rychlé mluvčí je Amy v *Czech it up A1*. V její řeči nemohu snadno rozeznat dlouhé vokály od krátkých, délka jejích dlouhých vokálů je někdy dokonce podobná krátkým.

Ale ještě nemluvím moc dobře. [nemluvim]

A umí dobře zpívat! [spivat]

Kdy večeříš? [večeříš]

I ostatní mluvčí mají problémy s kvantitou vokálů, ale jejich délky lze lépe vnímat, jen si myslím, že některé dlouhé mohly být vysloveny lépe. Příkladem jsou mluvčí Tom (*Česky krok za krokem*) a Nataša (*Česky, prosím A1*).

Tom – *No, vlastně jsem se učil jenom chvíli. Pracoval jsem taky na počítači.*
[xvili]

Nataša – *No, nejdříve jsme chtěly jít do kina.* [nejdříve]

Na základě výsledků analýzy se domnívám, že nejlepší práci v této problematice odvádí mluvčí v knize *Česky, prosím*, jelikož u nich nacházím zanedbatelné problémy.

Kromě samotných mluvčích jsem ještě sledovala, které vokály byly nejčastěji kráceny a v jaké pozici (uprostřed slova a na konci slova). Výsledky prezentuji v Tabulce č. 8.

Tabulka 8 – Chyby v kvantitě vokálů – podle vokálu a jeho pozice.

	á	é	í	ó	ú
Vokál uprostřed slova Cletem 69 chyb	13 chyb	11 chyb	44 chyb	0	1 chyba
Vokál na konci slov Celkem 12 chyb	1 chyba	4 chyb	7 chyb	0	0

Zjistila jsem, že většinou mluvčí chybovali ve výslovnosti [í]¹¹, následované výslovností [á], a že tyto problémy se vyskytovaly hlavně uprostřed slova, např. *rád, kamarád...* Výslovnost [é] byla také náchylná k chybám, výslovnost [ó]¹² a [ú] byla téměř standardní. Tyto výsledky kromě [í] moc neodpovídají obecným tendencím, které jsou zmíněny v monografiích a studiích. Ty uvádějí, že vokál [ú] bývá také často krácený, naopak dlouhé [á] je většinou 2x delší, než krátké [a] (Skarnitzl – Šturm – Volín, 2016, s. 51–52).

Také se mi zdá, že Amy v *Czech it up* dělá v této oblasti velké chyby, některé dlouhé vokály dokonce „polyká“.

Podle tabulky platí, že pokud se ve střední části slova vyskytuje dlouhý vokál, je pravděpodobnější, že budou mít mluvčí problémy s jeho kvantitou, nejčastějšími příklady v mé analýze jsou chyby ve slovech *zpívat, mít, mám, vím...*

Příklady krácených dlouhých vokálů vyskytujících se v koncové části slova jsou *první, celý, slyší...* Ve většině případů se slovo s tímto zkráceným dlouhým vokálem nachází uprostřed věty a je to vždy způsobeno tím, že věta není dokončena nebo že mluvčí spěchá říci další větu, a tak není zaručena kvantita, např.:

Petr (*Česky krok za krokem*) – *Třeba v šest. Hodí se ti to?* [hoď'i]

AdamA1 (*Česky, prosímA1*) – *Nevíte, jaké číslo telefonu má Eva Urbanová?*
[nevite]

¹¹ To je typická tendence u rodilých mluvčích, jak bylo zmíněno v teoretické části (Kapitola 2.1.4).

¹² V češtině to není častý vokál.

Lucie (*Čeština pro cizince*) – *Často ale říkáš, že mu nerozumíš. Ne?* [řikaš]

5.1.2 Konsonanty

U konsonantů jsem sledovala artikulační asimilaci, elize a případně redukce. Také jsem se zaměřila na řečové vady.

Asimilace artikulace

Tabulka 9 – Počet nestandardních výslovností v asimilaci artikulace.

Asimilace artikulace

Mluvčí	Materiály	počet chyb	Mluvčí	Materiály	Počet chyb
Eva	Česky krok za krokem A1 a A2	2	Iva	Česky,	0
Petr		0	AdamA1	prosím 1	2
Tom		1	Nataša	Česky,	0
Marina		1	AdamA2	prosím 2	0
Ivana	Čeština pro cizince A1 a A2	0	AmyA1	Czech it up A1	4
Madla		1	LindaA2		3
Šimon		0	David		1
Matěj		1	TomA1	1	
Lucie		3	AmyA2	Czech it up A2	0
			LindaA2		2
		TomA2	2		

Sledovala jsem především artikulační asimilaci sykavek s konsonanty *t*, *d* apod. Někteří mluvčí je různě asimilují a zde předpokládám, že je to způsobeno nepozorností. Ačkoli je nelze vždy označit za vady (např. uvnitř slova), na hranici slova je tato situace nesprávná a má dopad na kvalitu projevu, zvláště proto, že materiál je určen pro výuku cizinců začátečníků. Začátečníci si mohou myslet, že mluvčí říká jedno slovo, ne dvě.

Tento problém se vyskytuje na hranici dvou slov, např. *jet s* → [jec]. Nejproblematičtější místem je splývání [t], [d] se [s], *umýt si* → [umíci], *dost své* → [docvé], *snad se* → [snace]. Dále dochází k úplnému splývání hlásek, např. sykavek

[š], [ž], zejména u výrazů jako *víš, že*. S tím měly problémy dvě mluvčí:

Eva (*Česky krok za krokem*) – *Jasně... je hele! Víš, že ta tvoje oblíbená herečka chodí s tím hercem...* [víže]

AmyA1 (*Czech it up A1*) – *Mám se fajn. Víš, že mám nového kamaráda?* [víže]

Stejně tak je třeba věnovat pozornost kombinaci *proč jsi*, kterou lze snadno vyslovit jako [pročci] nebo [pročsi].

V případě mluvčí Amy lze reflektovat mnoho různých chyb. Ostatní souhlásky zeslabuje, aby je dále sloučila, například: *co máš jíst?* → [mášíst] (*j* je vynecháno). Má problémy se spojováním více souhlásek, včetně [cd] (*moc dlouho* → [mozlôuho]), *moc zajímavě* → [mozajímavje]).

U mluvčí Evy se vyskytuje i další případ: *Vždyť jsou* → [vždit'sou] nebo [vždicou].

Splývání akusticky stejných hlásek

Je to podobné jako u asimilace artikulace, což je problém, který se v mých analýzách vyskytuje celkem šestkrát. David (*Česky krok za krokem*) 1x, Amy (*Czech it up A2*) 1x, LindaA2 (*Czech it up A2*) 3x a TomA2 (*Czech it up A2*) 1x.

První situace nastává, když sousední slova ve větě mají stejné písmeno nebo se vyslovují stejně, např. *mám maminku*, které mluvčí snadno vysloví jako [mámamínku], a v tom spočívá problém, protože někdy může dojít i ke změně osoby (např. mluvčí Linda níže):

David (*Czech it up A1*) – *Ne ne, dohromady. Dnes zaplatím já, příště můžeš zaplatit ty.* [dnezaplatím]

LindaA2 (*Czech it up A2*) – *mám moc práce.* [mámoc]

Existuje také možnost, že jedno z písmen bylo vynecháno, což pak vedlo k asimilaci dvou stejných hlásek:

AmyA1 (*Czech it up A1*) – *Dnes jsem jí volala a byla na mě trochu nepříjemná,*

dost mě to překvapilo. – elize *j* a výslovnost [dnesem]

Ačkoliv chyb není v asimilaci obecně mnoho, myslím si, že jsou velmi důležité, protože mohou způsobit změnu formy slova nebo udělat ze dvou slov jedno. To může být pro cizince, hlavně začátečníka, velmi matoucí.

Elize

Tabulka 10 – Počet nestandardních výslovností slova, ve kterých proběhla elize konsonantu.

Elize					
Mluvčí	Materiály	počet chyb	Mluvčí	Materiály	Počet chyb
Eva	Česky krok za krokem A1 a A2	1	Iva	Česky,	1
Petr		0	AdamA1	prosím 1	2
Tom		0	Nataša	Česky,	0
Marina		0	AdamA2	prosím 2	0
Ivana	Čeština pro cizince A1 a A2	0	AmyA1	Czech it up A1	6
Madla		1	LindaA1		4
Šimon		0	David		0
Matěj		1	TomA1		1
Lucie		0	AmyA2	Czech it up A2	1
			LindaA2		1
			TomA2		0

Elize může být pro cizince hodně problematická, protože pak nevnímají přítomnost zvuku a kvůli jednomu slovu přirozeně špatně chápou význam celé věty.

Zjistila jsem, že tato chyba se (podobně jako asimilace) nevyskytuje příliš často. Pokud ano, v mé analýze patří k nejčastějším:

– Předložka:

Eva (*Česky krok za krokem*) – *Ne, dělám si legraci. Nejsem v klubu ani v práci.*

[+ práci]

Iva (*Česky, prosím 1*) – *V šestnáct čtyřicet pět.* [+ šestnáct]

- Konsonant *j*:

AdamA1 (*Česky, prosím 1*) – *Prosím, vaše jméno a příjmení.* [+méno]

TomA1 (*Czech it upA1*) – *Já už jsem tam byl v dubnu. Nemůžeme jet někam jinam?* [+sem]

LindaA2 (*Czech it upA2*) – *V září jdu na jednu zkoušku a říká se o ní, že je strašně těžká, tak se budu muset na ni dobře naučit.* [+du]

- Konsonant *t*:

AmyA1 (*Czech it upA1*) – *Můžeš jít sama, když máš chuť. Proč ne?* [jí+]

AmyA1 (*Czech it upA1*) – *Tak třeba příště můžeme někam jet spolu. A už aspoň všechno umíš?* [je+]

Lze si všimnout, že u vynechávání konsonantu *t* jsem použila příklady pouze od AmyA1 (*Czech it up A1*), která *t* obvykle vynechává. A má s tím velký problém, dokonce vynechává slabiky v některých částech slova, a to jsou věci, které by se také neměly objevovat:

- *Já chci sýrovou pizzu.* (elize ou)
- *Dnes bohužel ne, jsem nějaká unavená.* [ňáká].

A při analýze jsem také našla další příklad špatné výslovnosti, tentokrát u Lindy.

LindaA1 (*Czech it up A1*) – *Říká, že už ji nepotřebuje, že už všechno umí.*

Tady mluvčí spojuje dokonce řadu chyb, nejprve vynechává výslovnost [j], pak slova slučuje. V této situaci je důležité (i trochu vtipné), že výslovnost je blízka slovu *uši*, což v kontextu celé věty pak znamená ...,že uši nepotřebuje.

Redukovaný konsonant

Tuto část jsem zařadila za elize, protože jsou si velmi podobné v tom, že jde v obou případech o redukci souhlásky. Rozdíl je ale v tom, že redukovaný konsonant je stále slyšitelný, je pouze oslabený. Podle tabulky je vidět, že chyba se objevuje u velkého počtu mluvčích, ale počet konsonantů na jednoho mluvčího je malý.

Konkrétní statistiky jsou uvedeny níže v tabulce (Tab. č. 11).

Tabulka 11 – Počet nestandardních výslovností z hlediska redukce konsonantů

Redukovaný konsonant

Mluví	Materiály	počet chyb	Mluví	Materiály	Počet chyb
Eva	Česky krok za krokem A1 a A2	1	Iva	Česky, prosím 1	0
Petr		0	AdamA1		0
Tom		2	Nataša	Česky, prosím 2	1
Marina		1	AdamA2		1
Ivana	Čeština pro cizince A1 a A2	2	AmyA1	Czech it up A1	3
Madla		1	LindaA1		2
Šimon		0	David		1
Matěj		2	TomA1		2
Lucie		0	AmyA2	Czech it up A2	6
			LindaA2		3
		TomA2	2		

Případy jsou podobné jako u elize:

– Předložka *v*:

Eva (*Česky krok za krokem*) – *Nebyl jsi v hospodě?*

Nataša (*Česky, prosím 2*) – *Chtěla jsem studovat v zahraničí.*

– Konsonanty *t, d, n, j, l*:

Tom (*Česky krok za krokem*) – *Chtěl jsem si vzít dříviny a nějakou košili.*

AmyA1 (*Czech it upA1*) – *Opravdu mě bolí nohy, nevím proč.*

LindaA1 (*Czech it upA1*) – *Jednou někde zapomeňš hlavu.*

Marina (*Česky krok za krokem*) – *To je nápad! Rybičky jsou krásné a nedají moc práce.*

TomA2 (*Czech it upA2*) – *Vy jste myslely na všechno. Moc díky!*

V knize Kopečkové (2022, s. 86) se také píše, že nejvíce se redukují souhlásky, které jsem zmínila výše, což skutečně potvrzuje, že podobné chyby se dělají běžně, a proto je třeba se jimi zabývat.

Pokud se ve slově vyskytuje redukovaná souhláska, je obvykle umístěna uprostřed nebo na konci slova. Pokud se před ní nachází předložka, je pravděpodobné, že redukovaná bude i souhláska za ní (*k jídlu*). Pokud jsou dvě souhlásky vedle sebe, je třeba si tohoto problému také všimnout (*vlastně*). Obávám se také, že některá slova jsou na redukcii, až elizi obzvláště náchylná, např. *jestli* [jes+i], *nějaký* [ně+akí].

Při analýze jsem zjistila, že kromě nepozornosti mluvčího může mít na redukcii i elizi konsonantů vliv celá řada faktorů, k nimž může snadno dojít, pokud mluvčí mluví příliš rychle a také pokud je okolní zvuk příliš hlasitý (např. zvuk hudby, telefonní hovory).

Jak jsem psala už u asimilace artikulace, i když počet chyb není příliš vysoký, je nutné si na výslovnost konsonantů dávat pozor. Musí být opravdu precizní, protože při oslabení, elizi nebo asimilaci může docházet ke změně slova, slovní kombinace a potom i celé věty.

Řečové vady

Jak ukazuje moje tabulka (Tab. č. 12), tato část nepředstavuje téměř žádný problém.

Tabulka 12 – Počet nestandardních výslovností podle řečové vady

Řečové vady

Mluvčí	Materiály	počet chyb	Mluvčí	Materiály	Počet chyb
Eva	Česky krok za krokem A1 a A2	1	Iva	Česky,	0
Petr		0	AdamA1	prosím 1	1
Tom		1	Nataša	Česky,	0
Marina		0	AdamA2	prosím 2	1
Ivana	Čeština pro cizince A1 a A2	0	AmyA1	Czech it up A1	0
Madla		0	LindaA1		0
Šimon		0	David		1
Matěj		0	TomA1	0	
Lucie		0	AmyA2	Czech it up A2	0
			LindaA2		0
		TomA2	0		

Naštěstí jen malý počet lidí má problémy, o kterých jsem se zmínila v teoretické části (s. 11), a ráda bych zmínila Evu a Toma, kteří mají do jisté míry problémy se sykavkami (tedy sigmatismus) a někdy dochází i k tomu, že zamění hlásku:

Eva (*Česky krok za krokem*) – *Dám si hovězi maso a dušenou rýži.* (zní jako [hovježí])

Tom (*Česky krok za krokem*) – *Ale jakého psa? Malí psi pořád štěkají a velcí psi můžou být nebezpeční.* (zní jako [pši])

Objevili se i jiní mluvčí, kteří některé konsonanty vyslovují méně zřetelně, a nevyklučují, že mluví příliš rychle nebo nepozorně, ale přesto jsem to připojila do této části:

AdamA1 (*Česky, prosím 1*) – *Já jsem student. Nepracuju.* (výslovnost [j] by mohla být lepší)

AdamA2 (*Česky, prosím 2*) – *Sedí mi dobře. Kolik stojí?* (výslovnost [ř] by mohla být zřetelnější)

David (*Czech it up A1*) – *A já chci kuře a tohle není kuře (sounds like [kuže]), to je sýr.* (výslovnost [r] by mohla být zřetelnější)

Je známo, že profesionální mluvčí musí především precizně artikulovat a výše uvedené chyby mohou být pro cizince matoucí, např. špatně vyslovenou hlásku [ř] můžou slyšet jako [ž] apod.

5.2 Suprasegmentální rovina

5.2.1 Mluvní tempo

Jak jsem uvedla v teoretické části (Kapitola 3.3.1), tempo mluvního projevu jsem měřila podle standardního postupu, takže ve slabikách za sekundu (sl/s). Vzhledem k tomu, že moje studie vychází z učebnice pro cizince začátečníky, musí být řeč pomalá, až velmi pomalá. Nebudu zde tedy odkazovat na aktuální hodnoty rodilých mluvčích (více v Kapitole 3.3.1), zaměřím se pouze na své výsledky a ty pak budu analyzovat a porovnávat.

Konkrétní měření jsou uvedena v následující tabulce (Tab. č. 13).

Tabulka 13 – Mluvčí a jejich tempo mluvení

Učebnice	Mluvčí	Tempo (sl/s)	Průměrné tempo (sl/s)
Česky krok za krokem	Eva	3.52	3.63
	Petr	3.36	
	Tom	3.75	
	Marina	3.89	
Čeština pro cizince	Ivana	3.26	3.38
	Madla	3.30	
	Šimon	3.20	
	Matěj	3.20	
	Lucie	3.94	
Česky, prosím 1	Iva	4.01	3.90
	AdamA1	3.78	
Česky, prosím 2	Nataša	4.55	4.32
	AdamA2	4.09	
Czech it up A1	AmyA1	4.32	4.4
	LindaA1	4.47	
	David	4.07	
	TomA1	4.73	
Czech it up A2	AmyA2	4.49	4.4
	LindaA2	4.25	
	TomA2	4.46	

Nejprve jsem vypočítala průměrnou hodnotu tempa mluvení všech mluvčích, tedy 3,93 sl/s, což mi připadá jako vhodná rychlost pro začátečníky (pro srovnání: průměrné mluvní tempo rodilých mluvčích je 4,89 sl/s, tempo sledovaných mluvčích je tedy o slabiku pomalejší). Celkem 11 mluvčích bylo rychlejších, než je mnou zjištěný průměr, a 9 mluvčích, kteří byli ještě pomalejší.

Celkově se průměrnému tempu přiblížily ženy (4,00 sl/s), ale podobné to bylo i u mužů (3,85 sl/s). To naznačuje, že v mých analýzách není tempo mluvení ovlivněno pohlavím mluvčích, jelikož je skoro stejné.

Dále jsem analyzovala průměrnou hodnotu z hlediska knih a zjistila jsem, že *Česky krok za krokem* a *Čeština pro cizince* mají celkově nižší tempo, průměrně 3,63 sl/s, resp. 3,84 sl/s. Nejrychlejší ze všech je kniha *Czech it up A1 a A2*; nejpomalejší je *Čeština pro cizince*, i když se jedná o úroveň A1 plus A2, ale je pomalejší než některé knihy úrovně A1.

Moje měření mohou být ovlivněna lidskou chybou (např. pauzami mluvčích, ručními chybami při střihu a spojování zvuku atd.), ale myslím, že jsou zanedbatelné, protože každý materiál jsem pečlivě kontrolovala a snažila se tyto nežádoucí jevy odstranit.

Následující výsledky se týkají jednotlivých mluvčích.

Celkové tempo řeči Evy je pomalé. Obecně je tedy v pořádku, ale jsou části, které mohou být příliš rychlé. Například zde:

No přece můj kadeřník, co žije s mým kolegou Robertem. Seznámila jsem tě s nimi nedávno v kině (rychlé). *Ty si nic nepamatuješ!*

U mluvčích Mariny, Matěje, Lucie dochází ke střídavému tempu, ale jen občas, většina ostatních mluvčích udržuje stejné tempo řeči po celou dobu.

Amy mluví neustále tak rychle, že se dopouští spousty chyb ve výslovnosti. Jak už jsem zmínila v jiných částech analýzy, zkracuje dlouhé vokály a často redukuje a vynechává spoustu konsonantů, třeba i jednu slabiku. I když její tempo není obecně moc vysoké, pro cizince-začátečníka už je toto tempo rychlé, někdy velmi rychlé. Amy navíc neartikuluje moc zřetelně.

5.2.2 Intonace

Intonace mluvčího není vždy stejná, tj. nemůže se striktně držet pouze několika typů, které jsem uvedla výše (Kapitola 3.3.3). Ve studii jsem se zaměřila spíše na to, zda jsou správně použity klesavá kadence na konci věty, polokadence uprostřed věty a stoupavá kadence ve zjišťovací otázce. Konkrétní zjištění studie jsou uvedena níže.

Tabulka 14 – Počet nestandardního použití intonace.¹³

Mluvčí	Materiály	kk→polo	polo→kk	kk→ks	polo→ks	ks→kk
Eva	Česky krok za krokem A1 a A2	1	5	0	1	1
Petr		0	0	1	1	0
Tom		0	0	1	0	0
Marina		2	0	0	0	0
Ivana	Čeština pro cizince A1 a A2	1	3	0	1	0
Madla		1	0	0	1	1
Šimon		1	1	3	3	0
Matěj		0	1	2	0	0
Lucie		0	2	0	1	1
Iva	Česky, prosím 1	0	2	0	2	0
AdamA1		0	2	1	0	0
Nataša	Česky, prosím 2	1	1	0	0	0
AdamA2		0	0	0	1	0
AmyA1	Czech it up A1	2	1	0	0	2
LindaA1		0	1	0	0	0
David		1	0	2	0	0
TomA1		0	0	1	0	1
AmyA2	Czech it up A2	0	1	0	0	1
LindaA2		0	2	0	0	0
TomA2		0	0	1	0	0
Celkem		10	22	12	11	5

Zřejmým problémem jsou oznamovací věty, kde ale mluvčí více používají polokadenci. V celém materiálu jsem našla celkem 22 chyb; někteří mluvčí nedali přízvuk na konci věty, čímž věta vyzněla ještě více nedokončeně, což může

¹³ V tabulce je kk pro kadence klesavá, ks pro kadence stoupavá a polo pro polokadence, např. kk→polo, což znamená, že autor původně použil kadence klesavá, ale v samotné větě se lépe hodí užívání polokadence.

posluchače mást.

Eva (*Čeky krok za krokem*) – Já ↓ si dám pomerančový džus. →

Amy (*Czech it up A1*) – Je docela vysoký... Má krátké hnědé vlasy a hezké oči, takové modré. →

Nataša (*Česky, prosím A2*) – Ne, naličila jsem se a učesala za čtvrt hodiny. →

Zde také rozebírám Tomův (*Czech it up A2*) projev, protože jsem si při přepisu textu všimla některých částí s vykřičníky, v těchto případech jsem ale u Toma neslyšela znatelné (emocionální) zvýšení tónu. Textové materiály jsou oficiální a správné a já jsem z projevu Toma necítila jeho vzrušení nebo překvapení, například:

Amy, ty máš ale velký kufr! ↓

Vy jste myslely na všechno. Moc díky! ↓

Není to velká chyba, ale projev je pak monotónní a nepřirozený vzhledem k situaci.

Intonaci tázacích vět zpracovávám dvěma způsoby, přičemž prvním jsou doplňovací otázky, kde je možné použít polokadenci nebo kadenci klesavou. Objevily se obě varianty a jsou správné.

Šimon (*Čeština pro cizince*) – Jak se ↑ jmenuje? →

Iva (*Česky, prosím 1*) – Jaká ↑ je vaše adresa, pane Soukupe? ↓ →

Madla (*Čeština pro cizince*) – Kde chceš ↑ na tu flétnu cvičit? ↓

Chyby se ale objevovaly ve zjišťovacích otázkách, to znamená, když je odpověď na otázku "ano" nebo "ne". V tomto případě tón musí být stoupající a je třeba to jasně slyšet.

Adam (*Česky, prosím 1*) – Nechceš jet ↑ v sobotu na výlet do Bratislavy? ↓

Šimon (*Čeština pro cizince*) – ty máš rád vodu? ↓

Petr (*Česky krok za krokem*) – Ty nejsi v práci? ↓

V tabulce si také lze jasně všimnout, že Eva má nejvíce chyb ve výrazu kadence klesavá, Šimon má nejvíce chyb ve výrazu kadence stoupavá, u polokadence má velmi málo chyb a Marina i Amy mají dvě chyby. Myslím si, že pojem polokadence je nejednoznačný, tj. může mít postupné zvyšování výšky tónu, nebo snižování výšky tónu před středem, nebo může mít první výšku tónu sniženou a následně zvýšenou... Proto je těžké hodnotit, zda jde v některých případech o soupavou nebo klesavou kadenci, nebo je správně použita polokadence.

Pozornost by měla být u mluvčích zaměřena zejména na klesavou kadenci na konci věty (kde bylo i nejvíce chyb), aby posluchač (cizinec) jasně věděl, že výpověď končí.

5.2.3 Frázování

U frázování jsem se zaměřila na to, jak mluvčí realizují pauzy a jestli mají správný slovní přízvuk.

Pauza

Tabulka 15 – Počet nesprávně použitých pauz ve výpovědi.

Pauza					
Mluvčí	Materiály	počet chyb	Mluvčí	Materiály	Počet chyb
Eva	Česky krok za krokem A1 a A2	2	Iva	Česky, prosím	1
Petr		4	AdamA1	1	2
Tom		2	Nataša	Česky, prosím	0
Marina		5	AdamA2	2	6
Ivana	Čeština pro cizince A1 a A2	1	AmyA1	Czech it up A1	7
Madla		1	LindaA1		2
Šimon		0	David		0
Matěj		0	TomA1	1	
Lucie		8	AmyA2	Czech it up A2	5
		LindaA2	3		
			TomA2		1

Ve své práci se zabývám především aspektem pauzy. Jak je uvedeno výše, jedná se o místa, která jsem shledala nevhodnými. Fakt, že někteří mluvčí měli více chyb než u intonace, může ukazovat, že tomuto jevu nevěnovali velkou pozornost a považovali ho za nepodstatný. Ale právě na něho musím upozornit, protože nedostatek pauzy pravděpodobně způsobuje další chyby: sníženou kvalitu hlasu (kvůli nesprávnému dýchání), asimilaci konsonantů atd. V tabulce 15 výše je uveden počet nesprávně použitých/vynechaných pauz.

První situací je použití pauzy u spojky *ale*. Před spojkou je třeba udělat pauzu. Zjistila jsem však, že většina mluvčích dělá pauzu za spojkou *ale*, avšak ignoruje pauzu před ní.

LindaA2 (*Czech it upA2*) – *Hry mě nikdy moc nebavily, / ale / tahle je taková... Jiná...*¹⁴

Eva (*Česky krok za krokem*) – *Hm... Mám ráda smažený sýr, / ale / ten není moc zdravý.*

Ivana (*Čeština pro cizince*) – *Snídám. No, a chci taky poslouchat tu hudbu, / ale / pořád někdo telefomuje.*

Před spojkou *a* by také měla následovat mírná pauza, jinak to vypadá, že mluvčí trochu spěchá, a v mé analýze je jen jedna taková chyba.

Šimon (*Čeština pro cizince*) – *Mám zítra zkoušku / a nemám košili.*

Po čárce je také vhodné udělat pauzu, jinak ovlivňuje kvalitu řeči, takže posluchač si informace dobře nezapamatuje a řeč působí příliš „zhuštěně“. Někteří mluvčí nedělají pauzy vůbec, což ztěžuje porozumění už více.

Marina (*Čeština pro cizince*) – *Končím v práci v pět a pak se musím ještě doma převléknout, / umýt si vlasy a namalovat se.*

AmyA2 (*Czech it up A2*) – *Vypadá to zajímavě, ale nejsem si jistá, / jestli je to*

¹⁴ Červená / představuje nesprávné použití mluvčím, zelená / představuje pauzu, kterou je třeba použít, ale mluvčí ji nepoužívá.

úplně přesně pro mě.

AdamA2 (*Česky, prosím A2*) – *Můžeš mi říct, / kde jsi byla celé odpoledne a celý večer?*

Lucie (*Čeština pro cizince*) – *Těším se, / ale taky se bojím, / že se tam bez Norberta ztratíme.*

U Lucie je typické, že moc nedělá pauzy za čárkou, takže její řeč není dobře rozdělená. Nezpůsobuje to další chyby, ale i tak by se tomu měla věnovat pozornost.

U některých mluvčích se stává, že když vynechají pauzu, tak způsobují, že se vynechává konsonant ve slovní kombinaci, to je podle mě velká chyba.

Eva (*Česky krok za krokem*) – *Víš, / že ta tvoje oblíbená herečka chodí s tím hercem...*

AmyA1 (*Czech it upA1*) – *víš, / že na to neumím dost dobře česky. Možná je to něco pro tebe.* (asimilace artikulace, zní jako [víže].)

V základní komunikaci je absence pauz povolena, ale při poslechu pro cizince očekávám, že budou mluvčí ortografickou podobu a užívání pauz dodržovat přesně, protože pomáhá posluchači v orientaci.

Slovní přízvuk

Se slovním přízvukem na první slabice nemají mluvčí žádné problémy.

Zmíním se zde pouze o jedné mluvčí – o Madle, je obecně na poslech "rytmická", její intonace a přízvuk jsou poněkud nepřírozené, na konci oznamovacích vět většinou klade s přízvukem i důraz na slabiky a v tázacích větách je důraz vždy na slovese. Na konci oznamovacích vět obvykle klade větší důraz na slabiku a v tázacích větách je důraz vždy na začátku, nebo dokonce uprostřed slova:

*To je **super**, ale **promiňte**, nemáme **televizi**. Máme tady **jídlo**, **pití**, **hudbu**, ale **film** **prosím** ne.*

*Ty **chceš** hrát na **klavír**.*

***Fakt** ↑ ↓? Máš volné **pátky** ↑ ↓. Proč **nemáš** kurz v **pátek** ↑ ↓?*

Kdy ↑ máš první vyučování ↓ ↑?

6. Celkové hodnocení analýzy a diskuze

6.1 Hodnocení mluvčích a učebnic

Mluvčí

Žádný z mluvčích analyzovaných v této práci ve skutečnosti plně nedodržel ortoepické normy a v této kapitole se budu věnovat jejich chybám a komentářům.

Níže je uvedena tabulka všech mluvčích, které jsem analyzovala z hlediska jejich chyb (Tabulka 16). Jsou seřazeni od nejhorších po nejlepší (podle počtu chyb). Zjistila jsem, že nejvíce chyb má Amy (*Czech it up A1*), která "přispívá" svými chybami v každém jevu, je tedy „vítězkou“ v chybování. Nejméně chyb má Nataša, je tedy nejlepší mluvčí (více k jednotlivým mluvčím viz Kapitulu 6.3).

Tabulka 16 – Počet chyb, kterých se mluvčí dopustili v projevech.

Mluvčí	Vokály	Konsonanty	Intonace	Frázování	Celkem	Mluvní tempo
AmyA1	13	13	5	7	38	4.32 sl/s
AmyA2	9	7	2	5	23	4.49 sl/s
Lucie	7	3	4	8	22	3.94 sl/s
LindaA1	7	9	1	2	19	4.47 sl/s
Eva	3	5	8	2	18	3.52 sl/s
LindaA2	4	6	2	3	15	4.25 sl/s
Petr	7	0	2	4	13	3.36 sl/s
AdamA1	3	5	3	2	13	3.78 sl/s
Marina	4	2	2	5	13	3.89 sl/s
Tom	5	4	1	2	12	3.75 sl/s
Matěj	5	4	3	0	12	3.20 sl/s
Madla	3	3	3	2	11	3.30 sl/s
Ivana	3	2	5	1	11	3.26 sl/s
TomA1	3	4	2	1	10	4.73 sl/s
David	3	3	3	0	9	4.07 sl/s
AdamA2	0	2	1	6	9	4.09 sl/s
TomA2	3	4	1	1	9	4.46 sl/s
Šimon	1	0	8	0	9	3.20 sl/s
Iva	1	1	4	1	7	4.01 sl/s
Nataša	1	1	2	0	4	4.55 sl/s
Celkem	85	78	62	52	277	3.93 průměrně

Učebnice

Obecně lze říci, že podle učebnic má v učebnicích češtiny pro úroveň A1 a A2 nejvíce chyb *Czech it up*, následuje *Čeština pro cizince* a *Český krok za krokem* a na posledním, nejlepším místě je *Česky, prosím*.

V tabulce níže (Tab. 17) představuji výsledky bodového hodnocení podle učebnice.

Tabulka 17 – Počet chyb, kterých se mluvčí dopustili v projevech (podle knihy).

Kniha	Vokály	Konsonanty	Intonace	Frázování	Celkem	Mluvní tempo
Czech it up	42	46	15	19	122	4.40 sl/s
Čeština pro cizince	19	12	23	11	65	3.38 sl/s
Český krok za krokem	19	11	13	13	56	3.75 sl/s
Česky, prosím	5	9	10	9	33	4.11 sl/s

Czech it up

Mluvčí dělali nejčastěji chyby v kvantitě vokálů a kniha měla nejrychlejší průměrné mluvní tempo ze všech skupin. Výrazné problémy byly také s redukcí a elizí konsonantů, stejně tak u asimilace artikulace se objevilo nejvíce chyb. Pozornost by vyžadovalo také správné použití pauzy.

Čeština pro cizince

Tato kniha je, pokud jde o tempo řeči mluvčích, v průměru nejpomalejší, objevuje se v ní ale nejvíce chyb v intonaci. Pozornost je třeba věnovat také kvantitě vokálů a pauzám a v této učebnici je také jedna mluvčí, která má problém se slovním přízvukem, jediná v mé analýze, která tento problém měla.

Český krok za krokem

Nejčastějšími chybami, které se u mluvčích v této knize vyskytují, jsou kvantita vokálů, kdy se vždy zkracují dlouhé vokály. Dále jsem zjistila chyby v intonaci a u pauz, kdy uprostřed dvou vět je krátká pauza nebo žádná pauza. Největší problém je

v používání polokadence u intonace. Ostatní oblasti jsou méně problematické.

Česky, prosím

Přestože je v průměru druhou „nejrychlejší“ knihou, objevuje se u mluvčích nejméně chyb v jevech, jako je asimilace artikulace, redukce konsonantů a elize, které mohou být způsobené příliš rychlou řečí. Jednotliví mluvčí si však musí být vědomi problematiky kvantity vokálů a všichni mluvčí se musí zabývat otázkami intonace a pauz, zejména používáním polokadence a pauz ve větách za čárkami.

Pohlaví

Podle pohlaví se ženy obecně dopouštěly více chyb než muži. Ačkoli bylo ve skupině jedenáct žen a devět mužů (takže žen více), byl jejich počet téměř vyrovnaný. Ze zjištěných chyb vyplývá, že ženy udělaly přibližně dvakrát více chyb než skupina mužů.

V Tabulce 18 níže představuji konkrétní výsledky k oběma skupinám (konkrétní tabulky k pohlavím najdete v Příloze 4).

Tabulka 18 – *Počet chyb, kterých se mluvčí dopustili v projevech (podle pohlaví).*

Kniha	Vokály	Konsonanty	Intonace	Frázování	Celkem	Mluvní tempo
Ženy	55	52	38	36	181	4.00 sl/s
Muži	30	26	23	16	95	3.85 sl/s

6.2 Diskuze

V metodice jsem zmínila, že zkoumaní mluvčí se by se měli řídit pravidly správné výslovnosti, ale že předpokládám, že výsledky analýzy se budou od pravidel trochu lišit. Žádný z mluvčích se jimi přesně neřídil.

Z hlediska kvality vokálů musí mluvčí věnovat větší pozornost výslovnosti vokálu [i], aby se zabránilo většímu otevření úst a tím i výslovnosti vokálu [e]. Rovněž by měli více standardizovat výslovnost vokálu [e] (kvalita vokálu). Z hlediska kvantity

samohlásek musí být mluvčí pozorní; musí jasně rozlišovat dlouhé a krátké vokály, zejména [í], což je u nich častá chyba.

Při asimilaci konsonantů mnoho mluvčích automaticky spojuje kombinaci *víš, že*, a dochází tak k asimilaci sykavek. Snadno dochází také k asimilaci dalších hlásek, např. d/t + sykavka. U elize se častěji vynechává předložka [v] a souhláska [j]. U redukce je problém především v tom, že se někdy redukuje více konsonantů. To je podle mého názoru velký problém, protože dochází ke změně celého slova. Řečové vady jsou v mých analýzách vzácné a mluvčí jimi obecně netrpí. Občas docházelo k nesprávné výslovnosti hlásek, ale šlo asi jen o to, že nebyli precizní. Takže myslím, že to není velký problém.

V suprasegmentální rovině jsem zjistila, že průměrné tempo mluvení všech mluvčích je 3,93 sl/s, mluvčí se pohybovali v rozmezí 3,83–4,33 sl/s, což si myslím, že je vhodné pro začátečníky. Někdy ale mluvčí zrychlují, pak je řeč méně srozumitelná.

Substandardní intonace nemá na porozumění začátečníků příliš velký vliv, proto bych jí při výběru vhodného mluvčího věnovala menší pozornost, nejčastější ze všech chyb jsou kadence klesavá a kadence stoupavá, na které si mluvčí musí dávat největší pozor.

Pokud jde o frázování, tak by bylo vhodné, aby mluvčí lépe realizovali pauzy, tedy před spojkami, po čárce atd., aby řeč byla jasnější. Se slovním přízvukem problémy neměli.

Moje předpoklady a očekávání se částečně nepotvrdily; očekávala jsem pomalejší tempo řeči, jasnost projevu a mluvčí bez řečových vad a odchylek. V každém z těchto aspektů jsem ale našla určité množství chyb. Potvrdil se ale můj předpoklad, že jejich řeč nebude příliš narušena vlivem okolních zvuků.

Na základě výše uvedených kritérií bych tedy z mluvčích doporučila Ivu (*Česky, prosím A1*) jako vzor pro začátečníky. Dobrý mluvčí je také AdamA2 (*Česky, prosím A2*). Tito dva mluvčí dělají chyby hlavně v intonaci, ostatní jevy ale nejsou velký problém. Podle analýzy dělala nejmenší počet chyb Nataša (*Česky, prosím A2*), ale

mluvila o něco rychleji, což není pro začátečníky příznivé pro napodobování a učení, takže kvůli rychlejšímu tempu bych dala přednost výše zmíněným mluvčím. Doporučení ke knihám je dle výsledků také zřejmé, doporučila bych *Česky, prosím*, jelikož mají mluvčí obecně nejméně chyb a tempo řeči v učebnici je mírné, až pomalé. Navíc úrovně A1 a A2 jsou rozděleny do dvou knih a z tabulky je zřejmé, že rychlost řeči je úměrná úrovni (A1 je pomalejší) a témata jsou jasněji vymezena, takže se začátečníci mohou více soustředit na další věci.

Naopak nejhorším řečníkem byla zcela jistě Amy, která se dopouštěla velkého množství a typu chyb, její projev nebyl příliš srozumitelný. Nejméně bych doporučila knihu *Czech it up*, má spoustu chyb a výslovnostní chyby u mluvčích se vyskytují ve všech aspektech. Také jejich řeč je nejrychlejší.

6.3 Vlastní percepční hodnocení učebnic a mluvčích

Jelikož jsem mluvčí často poslouchala a jsem cizinka, mám určitý dojem z projevu mluvčích. Níže tedy představuji hodnocení učebnic i mluvčích, které je primárně subjektivní.

Materiály pro cizince

Česky, prosím je moje oblíbená kniha. Podle mé analýzy má tento text nejmenší počet chyb a většina z nich se vyskytuje v intonaci, což nemá vliv na žákovo porozumění významu řeči. Výslovnost mluvčích je poměrně standardní a věnuje pozornost detailům.

Mohu říci, že *Czech it up* je kniha, kterou bych doporučila nejméně (pokud zohledňuji jen poslechovou část). Mluvčím jako Amy, Linda apod. jsem moc nerozuměla a nerozpoznávala jsem slova příliš dobře. Dokonce mi občas jejich špatná výslovnost znemožňovala najít text při čtení knihy. Vše bylo na mě příliš rychlé.

Čeština pro cizince je z hlediska poslechu velmi pomalá a pro výuku začátečníků bych zvolila tuto knihu. Ale až se budou nějakou dobu učit (řekněme tři měsíce),

bude tempo už moc pomalé, takže pro dlouhodobou výuku to dobrá volba není.

Česky krok za krokem je také kniha, kterou bych si jako učitelka pro začátečníky vybrala. Její dialogy přesně pokrývají různá témata a v každé jednotce slyším různé typy českých slovíček.

Mluvčí

Amy (Czech it up)

Začnu jejími dobrými stránkami, především nemá problémy s kvalitou vokálů a nemá vady řeči. Také je standardní ve slovním přízvuku. Ale jak jsem již uvedla, její chyby jsou četné, mezi nimi se dopouští mnohem více chyb v kvantitě vokálů než ostatní mluvčí, které nejsou zřejmé u dlouhých a krátkých vokálů. Elize a redukce konsonantů se dopustila také několikrát, přičemž vynechávání konsonantu [j] bylo jejím nejčastějším problémem, stejně jako splývání konsonantů. Také se u ní objevuje nedostatek pauz, a to často. Za zmínku stojí, že není nejrychlejší mluvčí, ale dělá stále více chyb. Amy v hodnocení *Czech it up A2* je stejná osoba jako v hodnocení *Czech it up A1*. Zajímavé je, že má o něco méně chyb. Mimo jiné má podobné chyby jako v A1, i když v A2 se objevuje málokdy elize souhlásek, stále je redukuje.

Lucie (Čeština pro cizince)

Nejprve zmíním její tempo mluvení, je to velmi rychlá mluvčí a kromě celkového tempa mluvení také náhle zrychluje v jednotlivých větách, což vede k tomu, že má často problémy s kvantitou vokálů. Za zmínku stojí i to, že má problémy s kvalitou vokálů, což je ojedinělá chyba. Má trochu styl mluvčí z Čech, kdy více otevírá vokál [i] a vyslovuje ho jako [e].

Často nedělá pauzu po čárce a přechází rovnou k další větě, na což je třeba si dát pozor. V používání předložkových výrazů by měla lépe vyslovovat konsonanty, aby nesplývaly. Pokud jde o konsonanty, je docela precizní. V intonaci by si měla dávat pozor na příležitosti, kdy používá polokadenci, někdy ji používá až na konci věty.

LindaA1 (Czech it up A1)

Problém s kvantitou vokálů je nejčtenější ze všech jejích chyb a má velké problémy s redukcí konsonantu *j* a elizí. Je třeba se také zabývat splýváním konsonantů a její tempo mluvení je příliš rychlé.

LindaA2 (Czech it upA2)

Oproti A1 je její projev lepší, ale stále má mnoho chyb. Patří mezi ně některé chyby v redukcii konsonantů i v elizi, dochází i ke splývání konsonantů. Pozornost je třeba věnovat i problematice kvantity vokálů, také častěji vynechává pauzy kvůli rychlosti řeči.

Eva (Česky krok za krokem)

Eva dělá nejvíce chyb v intonaci, a proto se umístila vysoko. Vždy používá polokadenci, a to jak v oznamovacích, tak tázacích větách, čímž vyvolává dojem, že jednotlivé věty nejsou odděleny. Kromě toho si musí dávat pozor na kvantitu vokálů, jinak má velmi málo chyb, takže je dobrá mluvčí. Ale objevila jsem u ní i vadu řeči – sigmatismus, což není dobré.

Petr (Česky krok za krokem)

Jeho chyby bych mohla rozdělit podle tří aspektů: kvantita vokálů, dále má problémy s používáním pauzy a chybuje v intonaci. V případě intonace však nebyl problém příliš závažný. Za zmínku stojí, že mluvil velmi pomalu, ale přesto se u něj takové chyby vyskytovaly.

AdamA1 (Česky, prosím A1)

Má malý počet chyb, ale hned v několika oblastech. Většinou jsou to problémy s délkou dlouhých vokálů, občas dochází k nesprávné asimilaci a taky k elizi. Má také drobné chyby ve výslovnosti, přičemž jednu chybu udělal ve výslovnosti [ř] a [j]

(které by mohl vyslovovat lépe). Jeho výslovnost hlásek tedy není úplně precizní.

Adam A2 (Česky, prosím A2)

Je zřejmé, že jeho četné chyby jsou způsobeny pauzami; málokdy dělá pauzu, když je ve větě čárka a pak dochází i k dalším chybám. Tomu by měl věnovat pozornost. Také výslovnost [ř] by měla být jasnější, ale nemyslím si, že je to řečová vada. Jeho tempo řeči je relativně přiměřené.

Marina (Česky krok za krokem)

U Mariny se v intonaci vyskytují jen dvě chyby v polokadenci (měla by být klesavá). Z hlediska frázování často vynechává pauzu za čárkou. Pozornost by měla věnovat i kvantitě vokálů a konsonantům. Její projev je ale docela v pořádku.

Tom (Česky krok za krokem)

Tom je také jedním z mluvčích, který má chyby v mnoha jevech, ale jsou v malém množství. Jednou z nich je běžné krácení dlouhého vokálu, které se vyskytuje i u dalších mluvčích, a on není výjimkou. Nemá ale moc problémů s intonací, bylo by ale dobré, kdyby trochu zrychlil tempo, aby bylo přirozenější.

Matěj (Čeština pro cizince)

Má problémy s intonací, konkrétně s kadencí klesavou, občas totiž proměňuje řeč v polokadenci nebo kadenci stoupavou. I když je nejpomalejším mluvčím v mé analýze, stále má problémy s kvantitou vokálu a také se splýváním a redukcí konsonantů, což by se u tak pomalého tempa objevovat nemělo. Tomu by měl tedy věnovat pozornost.

Madla (Čeština pro cizince)

Je také pomalejší mluvčí a v průměru má v každé oblasti několik problémů. Co se týče intonace, její častější užívání polokadence vyžaduje pozornost. Vyskytují se u ní

také chyby ve splývání konsonantů, elize a redukce. Za zmínku stojí, že jako jediná má problém se slovním přízvukem. Při mluvení často zdůrazňuje slabiky, takže je příliš rytmická. I když má všechny tyto problémy, líbí se mi její projev. Madla je mluvčí se smyslem pro melodii, je u ní velmi výrazná. Ale já ji poslouchám raději, protože si velmi dobře pamatuji její osobní styl, takže si snáze zapamatuji obsah poslechu a její výslovnost je pro mě standardní.

Ivana (Čeština pro cizince)

Ivana chybuje jen v některých oblastech. Z hlediska intonace měla větší problémy s používáním kadence klesavé a stejnou pozornost je třeba věnovat kvantitě vokálů, tento jev také tvořil větší procento jejích celkových chyb.

TomA1 (Czech it up A1)

Tom byl ze všech mluvčích nejrychlejší, částečně to mohlo být způsobeno tím, že jeho řeč byla relativně krátká (jen asi jedna minuta). Ale i v jedné minutě jsem našla chyby v mnoha oblastech. Vyskytly se problémy s výslovností vokálů a konsonantů, které vznikly kvůli rychlosti mluvení. Občas nebylo jasné rozlišení mezi kadencí stoupavou a kadencí klesavou.

Tom (Czech it up A2)

Byl nejrychlejší ze všech řečníků, možná také proto, že jeho projev byl relativně krátký (jen asi minutu), ale vyskytuje se v něm poměrně velké množství chyb (v porovnání s délkou jeho vlastního projevu.) Zjistila jsem u něj redukci konsonantu *l*. Pozornost je třeba věnovat také splývání konsonantů v některých spojeních.

David (Czech it up A1)

Stejně jako Tom jsou jeho projevy krátké. Běžně používá kadence klesavé, a to jak v polokadenci, tak v kadenci stoupavé. David by měl ale hlavně zapracovat na výslovnosti [ř]. Stejně tak má občas problémy ve výslovnosti ostatních konsonantů.

Šimon (Čeština pro cizince)

Jeho chyby jsou téměř výhradně v intonaci, zejména kadence stoupavá, kterou běžně používá místo polokadence nebo kadence klesavé. Jeho další chybou je jen jedno zkrácení vokálu. Jeho řeč je však pomalá, a proto je to dobrý mluvčí pro cizince-začátečníky.

Iva (Česky, prosím A1)

U Ivy se bohužel objevilo mnoho intonačních chyb. Obvykle používá polokadenci. Ale jinak má málo problémů s výslovností a mírné tempo mluvení.

Nataša (Česky, prosím A2)

Je poměrně rychlou mluvčí, ale je to právě ona, kdo dělá nejméně chyb. Jedna chyba se objevila u vokálů a redukce konsonantů a dvě chyby ve výrazech kadence klesavá a polokadence, ale jinak ne. Když dokáže mluvit precizně i v rychlém tempu, je to opravdu profesionální mluvčí.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce je analýza řeči mluvčích z učebnic češtiny pro cizince se zaměřením na hodnocení dodržování pravidel české ortoepie.

V teoretické části práce jsem vysvětlila základy češtiny jako druhého/cizího jazyka a požadavky dle CEFR na studenty češtiny s úrovní A1 a A2 v rámci poslechu s porozuměním. Dále jsem představila pojmy fonetika a ortoepie. Poté jsem se zaměřila na konkrétní charakteristiky kvality a kvantity vokálů a konsonantů (kde jsem se věnovala i asimilacím). Pozornost byla věnována také tempu mluvení, intonaci a frázování.

Tyto jevy jsem pak na základě vlastního poslechu zkoumala v projevech 20 mluvčích (11 žen a 9 mužů) ze 4 vybraných učebnic (*Česky, prosím; Čeština pro cizince; Česky krok za krokem* a *Czech it up*).

Předpokládala jsem, že všichni mluvčí v této práci budou dodržovat princip ortoepie a nebudou mít nějaké výraznější problémy.

Jedním z obecných jevů, které jsem u mluvčích zaznamenala, byl problém s délkou dlouhých vokálů, zejména [í], které většina z nich zkracovala. V případě konsonantů má každý mluvčí jiné chyby, např. nesprávná artikulační asimilace a následné splývání konsonantů (*např. umýt si* → [umíci]), elize konsonantů, zejména předložka *v* (*např. v práci*. [+ práci]).

V rámci suprasegmentálních jevů je důležité zmínit tempo řeči. Obecně se pohybovalo v rozmezí 3,2–4,78sl/s, průměrné tempo mluvení bylo 3,93sl/s, což je pomalé mluvní tempo. Vyšší rychlost mluvení, která se u některých mluvčích objevila, může souviset s některými chybnými jevy, například u mluvčí Amy z učebnice *Czech it up* (častější elize a redukce konsonantů)

Častým problémem v intonaci je nesprávné používání polokadence. Pokud jde o pauzy, mluvčí je někdy vynechávají kvůli tempu řeči, což není vhodné pro posluchače-začátečníky.

Některé chyby spolu souvisejí, například mluvčí Linda (*Czech it up*) mluví rychlostí 4,47 sl/s (s ohledem na průměr je relativně rychlá), vždy krátí dlouhé

vokály, je u ní patrná asimilace konsonantů, často redukuje konsonanty a někdy vynechává i pauzy. Existují však i mluvčí, kteří mluví rychle a dělají méně chyb. Těch je ale méně, lze tedy říci, že rychlí mluvčí dělají častěji chyby.

Typ chyb, kterým je třeba věnovat pozornost, se v jednotlivých knihách liší, přičemž problémům s intonací je třeba věnovat více pozornosti v *Čeština pro cizince* a *Česky, prosím*, na které připadá většina chyb, v *Czech it up* se pak objevuje nejvíce chyb obecně a je třeba věnovat pozornost většině problémům. V učebnici *Česky krok za krokem* by měli mluvčí nejvíce pozornosti věnovat kvantitě vokálů.

Z konečných výsledků dat lze vyčíst, že nejlepšími knihami jsou *Česky, prosím*, mluvčí Iva, AdamA2 a Nataša jsou dobrou volbou a doporučuji je používat jako studijní materiály a kandidáty.

Přestože se mluvčí dopouštěli chyb, myslím si, že celkově jsou pro cizince-začátečníky dobrými průvodci při studiu. Zároveň je třeba, aby věnovali svým odchylkám větší pozornost, aby byl zajištěn efektivní poslech pro začátečníky. Doufám, že má práce bude nápomocná lektorům i studentům při výběru vhodné učebnice.

ANOTACE

Jméno autora: Tingwen Guan

Název fakulty: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název katedry: Katedra bohemistiky

Název práce: Analýza mluvního projevu u poslechových cvičení ve vybraných učebnicích češtiny pro cizince

Vedoucí práce: Mgr. Michaela Kopečková, Ph.D.

Klíčová slova: mluvčí, výslovnost, ortoepie, analýza, čeština, konsonanty, vokály.

Počet znaků: 79651

Počet použitých zdrojů: 36

Počet příloh: 5

Anotace: Bakalářská práce se zaměřuje na analýzu projevu mluvčího u vybraných učebnic češtiny na úrovni A1 a A2. V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy týkající se výuky a kompetencí a dovedností v českém jazyce. Pozornost je věnována zejména poslechu. Dále je pojednáno o, fonetice a ortoepii češtiny s ohledem na vybrané jevy segmentální a suprasegmentální roviny. V analytické části jsou tyto vybrané jevy zkoumány v řeči mluvčích, již jsou součástí poslechových cvičení v učebnicích češtiny pro cizince. Následně jsou mluvčí hodnoceni a porovnáváni na základě výsledků výzkumu a současné ortoepické normy českého jazyka.

Anotace v angličtině: The bachelor thesis focuses on the analysis of the speaker's speech in selected Czech textbooks at the A1 and A2 level. The theoretical part will explain the basic concepts related to teaching and competences and skills in Czech language. The main focus is on listening. Furthermore, the phonetics and orthoepy of Czech is discussed with regard to selected phenomena of the segmental and suprasegmental levels. In the analytical part, these selected phenomena are examined in the speech of speakers, already included in listening exercises in Czech textbooks

for foreigners. Subsequently, the speakers are evaluated and compared on the basis of the research results and the current orthographic norms of the Czech language.

RESUMÉ

The aim of this Bachelor's thesis is to analyse the speech of speakers in textbooks for foreigners of the Czech language, with a focus on assessing compliance with the rules of Czech orthography.

Currently, no such work has been carried out in Czech academic studies, and similar analyses have mainly focused on professional speakers in public places. These studies inspired my thesis, which includes M. Kopečková (2020), J. Janoušková and J. Veroňková (2008).

In the theoretical part of the thesis, I explain the basics of Czech as a second/foreign language and the CEFR requirements for students with Czech listening comprehension skills at levels A1 and A2. In addition, I introduced the concepts of phonetics and prosody, focusing on the specific features of vowels and consonants. I also paid attention to speed of speech, intonation and phrasing. Then in the analysis section I examined these phenomena based on my own listening and selected speakers' speeches from selected textbooks.

I assumed that all the speakers in this paper followed the orthographic principles and would not have any major problems. The conclusions show that my assumptions are wrong and that every speaker makes at least one phenomenological mistake. They need to be more aware of their deviations to ensure effective listening for beginners. Results in this analysis for the most part correspond with latest studies on this matter.

BIBLIOGRAFIE

Monografie a odborné studie.

CEJPOVÁ, Adéla. *Analýza mluvního projevu sportovních komentátorů*. Nepublikovaná bakalářská práce. Olomouc: Filozofická fakulta, 2023.

COMMON EUROPEAN FRAMEWORK OF REFERENCE FOR LANGUAGES: LEARNING, TEACHING? ASSESSMENT.

<https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> [citováno 2024-04-20]

DARINA, Hradilová. *ROLE RODILÉHO MLUVČÍHO v cizojazyčné komunikaci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci Filozofická fakulta, 2020. ISBN: 978-80-244-5785-7.

HÁLA, Bohuslav. *Výslovnost spisovné češtiny: Zásady a pravidla*. 2. vyd. Praha, 1967.

HENDRICH, Josef. *Cizí jazyky: časopis pro teorii a praxi vyučování cizím jazykům*, 1992–1993. ISSN: 1210-1811.

HOLAJ, Richard. *Nástroj pro automatický přepis řeči nerodilých mluvčí českého jazyka*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2023.

HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995. ISBN 80-85827-93-X.

JANOUSHKOVÁ, Jana a Jitka, VERONĚKOVÁ. Moderátoři večerního televizního zpravodajství 2003. In: *Čeština doma a ve světě*. č. 1–2, 2008. Sborníky. ISSN 1210-9339.

KOPEČKOVÁ, Michaela. *Mluvní vzory v hlavním televizním zpravodajství: analýza zvukové roviny v projevu vybraných moderátorů*. 1. vyd. V Olomouci: Vydavatelství Filozofické fakulty Univerzity Palackého, 2022. ISBN 978-80-88278-82-5.

KRASHEN, S. Some issues related to the Monitor Model. In H. D. Brown, C. Yorio, & R. Crymes, (Eds.) *On TESOL 77: Teaching and Learning English as a Second Language: Trends in Research and Practice*. Washington : TESOL. 1977.

KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. 2009. ISSN 1802-128X.

KRČMOVÁ, Marie. *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty*. Dotisk. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016. ISBN 978-80-7368-636-9.

KUČERA, Jakub. *Analýza mluvního projevu současných českých politiků*. Bakalářská práce. Olomouc: Filozofická fakulta, 2023.

LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2309-8.

NOVOTNÁ, Lucie. *Poslech s porozuměním ve výuce češtiny jako cizího jazyka*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, 2011.

PALKOVÁ, Z. Přesahy mezi melodémy v běžné řeči. In: *Studie k moderní mluvnici češtiny*, č. 5. K české fonetice a pravopisu. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013.

PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-843-1.

RICHARDS, J. C., & Renandya, W. A. *Methodology in Language Teaching: An Anthology of Current Practice*. Cambridge: Cambridge University Press. 2002. Online ISBN: 978-05-116-6719-0.

SKARNITZL, R., ŠTURM, P. a VOLÍN, J. *Zvuková báze řečové komunikace: fonetický a fonologický popis řeči*. 1. vyd. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3272-8.

SUSAN. M. Gass, Larry Selinker. *Second Language Acquisition*. New York, 2008. ISBN 9780203932841.

VOLÍN, J. a SKARNITZL, R. *Segmentální plán češtiny*. 1. vyd. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2018. s. 124. ISBN 978-80-7308-885-9.

ZBOROVSKÁ, Karolína. *Problematické jevy ve výslovnosti českých hlásek a hláskových spojení u nerodilých mluvčích s mateřským jazykem ukrajinštinou*. Bakalářská práce. Olomouc: Filozofická fakulta, 2023.

ZEMAN, Jiří. *Základy české ortoepie*. Hradec Králové, 2008, ISBN 9788070417782.

Učebnice

CVEJNOVÁ, Jitka. *Česky, prosím I*. Praha: Univerzita Karlova. 2019. ISBN: 978-80-246-4359-5.

CVEJNOVÁ, Jitka. *Česky, prosím II*. Praha: Univerzita Karlova. 2012. ISBN: 978-80-246-2105-0.

HOLÁ, L. a kol. *Česky krok za krokem 1*. Praha: Akropolis, 2016.
ISBN 978-80-7470-129-0.

KESTŘÁNKOVÁ, M. a kol. *Čeština pro cizince A1/A2, Edika*, 2017.
ISBN: 978-80-266-1187-5.

ŠVARCOVÁ, T., JAKUB, W. *Czech it UP A1*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouc, 2020. ISBN: 978-80-244-5772-7.

WENZEL, J., ŠVARCOVÁ, T., KLIMEŠOVÁ, A. *Czech it UP A2*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouc, 2021. ISBN 978-80-244-6102-1.

Internetové zdroje

KRČMOVÁ, Marie (2017): DISIMILACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
<https://www.czechency.org/slovník/DISIMILACE> [citováno 2024-04-20]

KRČMOVÁ, Marie (2017): HEZITAČNÍ ZVUK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
<https://www.czechency.org/slovník/HEZITA%C4%8CN%C3%8D%20ZVUK>
[citováno 2024-04-20]

KRČMOVÁ, Marie (2017): ORTOEPIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
<https://www.czechency.org/slovník/ORTOEPIE> [citováno 2024-04-20]

KRČMOVÁ, Marie (2017): PORUCHY ŘEČI. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
<https://www.czechency.org/slovník/PORUCHY> [citováno 2024-04-20]

KRČMOVÁ, Marie a Jan CHLOUPEK (2017): NÁRODNÍ JAZYK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
<https://www.czechency.org/slovník/NÁRODNÍ%20JAZYK> [citováno 2024-04-20]

Nový encyklopedický slovník češtiny online- MONOFTONG
<https://www.czechency.org/slovník/MONOFTONG> [citováno 2024-04-20]

POLEČNÝ EVROPSKÝ REFERENČNÍ RÁMEC PRO JAZYKY.
<https://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky> [citováno 2024-04-20]

Zdena Palková (2017): SLOVNÍ PŘÍZVUK – ZVUKOVÉ CHARAKTERISTIKY V ČEŠTINĚ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový

encyklopedický slovník češtiny.

<https://www.czechency.org/slovník/SLOVN%C3%8D%20P%C5%98%C3%8DZVUK%20%E2%80%93%20ZVUKOV%C3%89%20CHARAKTERISTIKY%20V%20%C4%8CE%C5%A0TIN%C4%9A> [citováno 2024-04-20]

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Klasifikace českých konsonantů.

klasifikace českých konsonantů

znělost (+ znělé, - neznelé)		místo artikulace										akustické/auditivní hledisko O = obstruent S = sonora			
		labiální		alveolární				palatální		velární				laryngální	
		bilabiální	labiodentální	prealveolární	alveolární	postalveolární									
okluzivy	orální	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	O	explozivny
	nazální													S	nazály
semiokluzivy														O	afrikáty
														O	frikativy
konstruktivy														O	frikativy
														O	frikativy
vibranty	frikativní													S	likvidy
	aproximativní													S	likvidy
aproximanty	laterální													S	likvidy
	centrální													S	glide

česká terminologie

okluzivy = závěrové
 semiokluzivy = polozávěrové
 konstruktivy = úžinové
 vibrantní = kmitavé
 laterální = bokové
 glide = klouzavé
 likvidy = plynné

bilabiální = obouretné
 labiodentální = retozubné
 prealveolární = přední dásňové
 postalveolární = zadní dásňové
 palatální = tvrdopatrové
 velární = měkkopatrové
 laryngální = hrtanové

explozivny = ražené
 afrikáty = polotřené
 frikativy = třené
 orální = ústní
 nazální = nosní

Příloha 2 – Počet chyb všech mluvčích v projevech.

Mluvčí	Kvalita vokálů	Kvantita vokálů	Asimilace artikulace	Elize	Redukovan ý	Řečové vady	intonace	pauza	Slovní přízvuk	celkem	Mluvní tempo
Eva	0	3	2	1	1	1	8	2	0	18	3.52
Petr	0	7	0	0	0	0	7	4	0	18	3.36
Tom	0	5	1	0	2	1	9	2	0	20	3.75
Marina	0	4	1	0	1	0	6	5	0	17	3.89
Ivana	0	3	0	0	2	0	5	1	0	11	3.26
Madla	1	2	1	1	1	0	5	1	1	13	3.3
Šimon	0	1	0	0	0	0	1	0	0	2	3.2
Matěj	1	4	1	1	2	0	8	0	0	17	3.2
Lucie	2	5	3	0	0	0	8	8	0	26	3.94
Iva	0	1	0	1	0	0	2	1	0	5	4.01
AdamA1	0	3	2	2	0	1	8	2	0	18	3.78
Nataša	0	1	0	0	1	0	2	0	0	4	4.55
AdamA2	0	0	0	0	1	1	2	6	0	10	4.09
AmyA1	0	13	4	6	3	0	26	7	0	59	4.32
LindaA1	0	7	3	4	2	0	16	2	0	34	4.47
David	0	3	1	0	1	1	6	0	0	12	4.07
TomA1	1	2	1	1	2	0	6	1	0	14	4.73
AmyA2	1	8	0	1	6	0	15	5	0	36	4.49
LindaA2	0	4	2	1	3	0	10	3	0	23	4.25
TomA2	0	3	2	0	2	0	1	1	0	9	4.46
Celkem	6	79	24	19	30	5	151	51	1		

Příloha 3 – Počet chyb všech mluvčích v projevech. (podle knihy).

Česky krok za krokem

Mluvčí	Kvalita vokálů	Kvantita vokálů	Asimilace artikulace	Elize	Redukovan ý	Řečové vady	intonace	pauza	Slovní přízvuk	celkem	Mluvní tempo
Eva	0	3	2	1	1	1	8	2	0	18	3.52
Petr	0	7	0	0	0	0	7	4	0	18	3.36
Tom	0	5	1	0	2	1	9	2	0	20	3.75
Marina	0	4	1	0	1	0	6	5	0	17	3.89
celkem	0	19	4	1	4	2	30	13	0	73	

Čeština pro cizince

Mluvčí	Kvalita vokálů	Kvantita vokálů	Asimilace artikulace	Elize	Redukovan ý	Řečové vady	intonace	pauza	Slovní přízvuk	celkem	Mluvní tempo
Ivana	0	3	0	0	2	0	5	1	0	11	3.26
Madla	1	2	1	1	1	0	5	1	1	13	3.3
Šimon	0	1	0	0	0	0	1	0	0	2	3.2
Matěj	1	4	1	1	2	0	8	0	0	17	3.2
Lucie	2	5	3	0	0	0	8	8	0	26	3.94
celkem	4	15	5	2	5	0	27	10	1	69	

Česky, prosím

Mluvčí	Kvalita vokálů	Kvantita vokálů	Asimilace artikulace	Elize	Redukovan ý	Řečové vady	intonace	pauza	Slovní přízvuk	celkem	Mluvní tempo
Iva	0	1	0	1	0	0	2	1	0	5	4.01
AdamA1	0	3	2	2	0	1	8	2	0	18	3.78
Nataša	0	1	0	0	1	0	2	0	0	4	4.55
AdamA2	0	0	0	0	1	1	2	6	0	10	4.09
celkem	0	5	2	3	2	2	14	9	0	37	

Czech it up

Mluvčí	Kvalita vokálů	Kvantita vokálů	Asimilace artikulace	Elize	Redukovan ý	Řečové vady	intonace	pauza	Slovní přízvuk	celkem	Mluvní tempo
AmyA1	0	13	4	6	3	0	26	7	0	59	4.32
LindaA1	0	7	3	4	2	0	16	2	0	34	4.47
David	0	3	1	0	1	1	6	0	0	12	4.07
TomA1	1	2	1	1	2	0	6	1	0	14	4.73
AmyA2	1	8	0	1	6	0	15	5	0	36	4.49
LindaA2	0	4	2	1	3	0	10	3	0	23	4.25
TomA2	0	3	2	0	2	0	1	1	0	9	4.46
celkem	2	40	13	13	19	1	80	19	0	187	

Příloha 4 – Počet chyb všech mluvčích v projevech. (podle pohlaví).

Ženy

Mluvčí	Kvalita vokálů	Kvantita vokálů	Asimilace artikulace	Elize	Redukovaný	Řečové vady	intonace	pauza	Slovní přízvuk	celkem	Mluvní tempo
Eva	0	3	2	1	1	1	8	2	0	18	3.52
Marína	0	4	1	0	1	0	6	5	0	17	3.89
Ivana	0	3	0	0	2	0	5	1	0	11	3.26
Madla	1	2	1	1	1	0	5	1	1	13	3.3
Lucie	2	5	3	0	0	0	8	8	0	26	3.94
Iva	0	1	0	1	0	0	2	1	0	5	4.01
Nataša	0	1	0	0	1	0	2	0	0	4	4.55
AmyA1	0	13	4	6	3	0	26	7	0	59	4.32
LindaA1	0	7	3	4	2	0	16	2	0	34	4.47
AmyA2	1	8	0	1	6	0	15	5	0	36	4.49
LindaA2	0	4	2	1	3	0	10	3	0	23	4.25
celkem	4	51	16	15	20	1	103	35	1	246	

Muži

Mluvčí	Kvalita vokálů	Kvantita vokálů	Asimilace artikulace	Elize	Redukovaný	Řečové vady	intonace	pauza	Slovní přízvuk	celkem	Mluvní tempo
Petr	0	7	0	0	0	0	7	4	0	18	3.36
Tom	0	5	1	0	2	1	9	2	0	20	3.75
Šimon	0	1	0	0	0	0	1	0	0	2	3.2
Matěj	1	4	1	1	2	0	8	0	0	17	3.2
AdamA1	0	3	2	2	0	1	8	2	0	18	3.78
AdamA2	0	0	0	0	1	1	2	6	0	10	4.09
David	0	3	1	0	1	1	6	0	0	12	4.07
TomA1	1	2	1	1	2	0	6	1	0	14	4.73
TomA2	0	3	2	0	2	0	1	1	0	9	4.46

Příloha 5 – Analyzovaný textový materiál.

Česky krok za krokem

Eva

Já si dám pomerančový džus.

Já nechci polévku.Hm... Mám ráda smažený sýr, ale ten není moc zdravý. Dám si hovězí maso a dušenou rýži.

Zítřa dopoledne nemůžu. Co zítřa odpoledne?

Jsem v klubu. A je to tady fine.

Ne, dělám si legraci. Nejsem v klubu ani v práci. Jsem doma a poslouchám hudbu. Ale kde jsi ty? Volala jsem ti, ale nebral jsi telefon. Nebyl jsi v hospodě?

Máš pravdu, zapomněla jsem.

Promiň, musím končit. Zavolám ti později. Měj se.

A co já? Já chci taky křeslo.

Včera jsem viděla moc hezké židle. A byly docela levné.

Tak co myslíš, co dneska budeme dělat?

Tak dobře. Ale co večer?

A co v neděli? Pojedeme někam na výlet!

Tak dobře. Ty budeš doma a já pojedu sama.

Ne, je tam docela hezky. Je jasno a slunečno.

Tak si radši vezmi taky svetr.

Už jsem tady. Promiň, neslyšela jsem tě, mluvila jsem s tatínkem a s maminkou. Co se děje?

A co pod postelí?

Aha, už ho vidím. Tamhle je.

Přece tamhle v té krabici před knihovnou. Mezi skříní a počítačem.

Asi tady mezi křeslo a komodu, ne?

A já, zapomněla jsem, co je uvnitř. Dej ji prosím zatím pod postel.

Myslím, že je můžeme dát nad psací stůl

Ještě nevím. Dej ho zatím za skřín

Hm, to je pravda, ale mě to prostě baví. Ty zase pořád díváš na detektivky a na akční filmy.

Prosím tě, vždyť jsou tak levné! A navíc jsem je nakupovala, dal mi je Lukáš.

No přece můj kadeřník, co žije s mým kolegou Robertem. Seznámila jsem tě s nimi nedávno v kině. Ty si nic nepamatuješ!

Jasně...je hele! Víš, že ta tvoje oblíbená herečka chodí s tím hercem...

Taky jsi zvědavý, vid'?' Tak až si to přečtu, možná ti to půjčím.

Petr

Dám si černé pivo. A ty, Evo?

Dám si česnekovou polévku, grilovaného lososa a brambory.

Já si dám ještě jednou to černé pivo a zaplatím.

Čtyři sta, děkuju.

Ahoj Evo! Nechceš jít na tenis?

Třeba zítra dopoledne.
Odpoledne nemůžu. Co zítra večer?
Třeba v šest. Hodí se ti to?
Čau Evo, kde jsi?
Fakt? A jak to? Ty nejsi v práci?
Prosím tě, v hospodě? Byl jsem ve škole. V úterý večer jsem vždycky ve škole!
Teda my jsme měli štěstí, vid', Evo. Byty jsou dneska drahé, ale my jsme sehnali levný.
To je fajn, že v kuchyni už máme sporák, ledničku a kuchyňskou linku.
Já jsem vždycky chtěl mít v obýváku krásné velké křeslo.
Tak dobře, koupíme dvě krásná velká křesla. Ale potřebujeme aspoň dvě židle do kuchyň.
Hm, ale nesmíme zapomenout, že máme taky dvě koupelny. A hlavně dva dětské pokoje.
Ne nemůžeme, ale musíme! Už nemáme peníze.
Já jsem nějaký unavený. Budeme doma a celý den budeme odpočívat, ne?
Večer půjdeme do kina, ano? Koupím lístky.
Evo, jak je venku? Co myslíš, mám si vzít deštník?
Dobře. To víš, minulý týden jsem měl rýmu a ještě mi není dobře. Je mi pořád zima.
To stěhování je strašné, všude je zmatek, nemůžu nic najít. Za chvíli musím odejít a nemám klíč od auta. Nevíš, kde může být?
Aha, díky. Jak to, že jsem ho neviděl?
No jo, to je fakt. Ale kde jsou? Nejsou pod gaučem? Nebo na křeslem? Húra, už je mám! Byly tady na zemi pod židlí.
Tak jo. Kytka bude mezi křeslem a komodou. A co tahle krabice?
Šup! A krabice už je pod postelí.
Tak dobře, hodiny budou nad psacím stolem. Hm, ale kam dáme tuhle stoličku?
Dobře, stolička bude před vanou. A co tenhle obraz?
Cože? Ten obraz je tak hezký a má být za skříní? To ne, musím najít nějaké lepší místo. Co kdybysme ho dali tady nad gauč?

Tom

Prosím tě, kolik je hodin? Zapomněl jsem doma mobil a mám strach, že jdu pozdě.
A kdy začíná lekce? V deset, že?
Ano, včera jsem byl celý den doma a učil jsem se.
No, vlastně jsem se učil jenom chvíli. Pracoval jsem taky na počítači.
No, pracoval jsem vlastně jenom chvíli. Hrál jsem hry.
No, vlastně jsem hrál celé odpoledne.
Pak jsem spal. Spal jsem celé odpoledne. Strašně rád spím.
Ahoj Marino, co se stalo? Proč jsi nebyla na party?
Aha, to je mi líto. Ale proč jsi nezavolala? Já jsem ti volal asi pětkrát, ale nebrala jsi.
Prosím tě, Marino, vypadáš skvěle. Jsi ta nejkrásnější holka na světě!.....
Hele, Marino, co kdybysme si pořídili nějaké zvíře?
Ale jakého psa? Malí psi pořád štěkají a velcí psi mohou být nebezpeční.

A malé prase? To je teď velká móda.

Aha, to je škoda. Myslel jsem, že se půjdeme předtím někam najíst. No, to nevádí, dám si něco doma.

Oblek? Chtěl jsem si vzít džíny a nějakou košili.

A nepřeháníš to? Myslím, že to je jedno.

Marina

Já nechci pivo. Nepiju moc alkohol. Dám si neperlivou vodu.

Dám si taky ten smažený sýr, ale brambory nechci. Mám ráda hranolky.

Ahoj Tome! Proč tak spěcháš?

Ne, nejdeš. teď je devět padesát pět.

Ne, začíná až v patnáct. Ještě máme čas na kávu.

Včera bylo krásné počasí. Co jsi dělal, Tome? Byl jsi venku?

No jasně, to jsi celý ty. A co pak?

Ahoj Tome, jsem nemocná. Musím být doma, mám angínu.

No, to je právě ten problém. Ztratila jsem mobil.

Dopoledne jsem byla v práci, normálně jsem pracovala, ale byla jsem hodně unavená. Odpoledne jsem byla na konferenci, ale bylo mi špatně, tak jsem šla k doktorovi. Myslím, že jsem ten mobil zapomněla u doktora. Nebo asi – moment, Tome! Někdo zvoní.... Promiň, to byla kolegyně z práce. Tak už mám mobil, hůra! Zapomněla jsem ho v kanceláři.

Čau, Fariso. Jdeš v pátek na tu party k Evě?

Má narozeniny a taky udělala těžkou zkoušku z angličtiny. Tak pozvala všechny studenty na oslavu. Myslím, že tu zkoušku udělala díky Tomovi. Moc jí pomohl.

Určitě. Tom tam bude už od rána a bude Evě a Petrovi pomáhat vařit, ale já kvůli práci přijedu později.

Asi bude. Počkej, a ty máš něco proti Kumarovi?

V nějaké vesnici kousek odtud. Neznám přesnou adresu, vím jenom, že ta chata je někde u lesa naproti nádraží. Když zavoláš Evě, vysvětlí ti to.

Ty si byla nemocná, vid' ? Už je ti dobře?

Nechceš jít se mnou dneska odpoledne nakupovat? Mají slevy!

Prosím tě, můžeš mi ty šaty vzadu zapnout? Nejde mi to. ...Díky. Tak co myslíš, sluší mi?

Hm, navíc se psem musí člověk chodit ven, a na to nemáme čas.

Fuj! Malá prasata určitě smrdí a dělají nepořádek stejně jako velká.

To je nápad! Rybičky jsou krásné a nedají moc práce.

Tome, můžeme se sejít v půl sedné před divadlem? Končím v práci v pět a pak se musím ještě doma převléknout, umýt si vlasy a namalovat se. Dřív to určitě nestihnu. Prosím tě, džíny se nehodí. Myslím, že do Národního divadla se nosí formální oblečení. Radši se zeptám Evy.

Ne, ne, to je důležité. Říká se přece, že šaty dělají člověka. Ale promiň, musím teď končit. Zavoláme si později, ano?

Čeština pro cizince

Ivana

Já jsem Ivana. Jak se jmenuješ?

Já? Já jsem Francouzka Ivana. Těší mě.

Ne, ne, nejsem Francouzka. Jsem Češka.

Pracuju tady jako prodavačka.

Děkuju. No, lína nejsem.

A co tady děláš ty, Šimone?

To je jedna... moc dobrá herečka.

Tak to je dobře. Co to máš?

Ty jsi skvělý, víno nemáme, ale je tady pivo a džus.

Jo, nějakou českou, ne? Tu máš moc rád.

Aha. Moment, kde mám počítač? Jo, tady...

Ano. Madla to ráda poslouchá. Zpěvačka je Američanka a pozor, nepívá anglicky, ale francouzsky.

Aha, jo. Moment, tady. To je hezké.

Tady je to pití, Šimone.

Aha, díky. To je moc hezký film.

Ne, madlo, ne, sýr tady bohužel není.

Madla taky moc ráda griluje.

Dnes jsem asi její sekretářka nebo co. Celé ráno tady ten telefon zvoní a já nemůžu poslouchat hudbu.

No, teď. To víš, Madla a její ráno...

Ach jo. Hele, ona se umyje a nasnídá se. Za chvíli může telefonovat.

Snídám. No, a chci taky poslechat tu hudbu, ale pořád někdo telefonuje.

To je v pořádku, Matěji. Za chvíli je Madla z koupelny venku.

No, myslím, že je dobrý nápad. Já vstávám brzo, Madla ráno ráda spí a její dopoledne je opravdu pomalé. Hodinu možná ještě potřebuje.

Sport to není a fotografování taky ne.

Ano. Je to flétna. Chci chodit na kurz flétny.

Kurz flétny je jen v pondělí a ve středu.

Kurzy začínají 25.1. a končí 20.5. Můj první kurz je 27.1.

Všechno nejlepší, teto. Tady pro tebe něco mám.

Narozeniny máš jednou za rok, ne?

Ale ne, teto, chodíme spolu na víno tak jednou za tři měsíce.

Měla jsem jet, ale nejela jsem. Zůstala jsem doma.

V pátek jí volal Matěj. Mluvili spolu asi hodinu.

Pak Madla přišla ke mně do pokoje a omluvila se. Řekla, že zítra nikam nepojede.

Madla

Ne, jsem Češka. A ty?

Kde je ten tvůj kamarád?

To je OK. Já mám ráda i džus!

Tady máte ovoce a sálat.

To je super, ale Promiňte, nemáme televizi. Máme tady jídlo, pití, hudbu, ale film prosím ne.

Je tady chleba. Pak máme salát, šunku nebo sýr.

Tak dobře, ale pak večer si něco k jídlu dáte, ne? Máme tady dobré maso. Šimone, ty rád griluješ?

Nevím, možná sport. Nebo fotografování?

Ráda studuješ. Je to nějaký kurz?

Ty chceš hrát na klavír.

To je pro mě překvapení. Tak tvoje babička má klavír?

Co to může být? Víím, že je to hudba a že to není klavír ani kytara. Tak to je flétna?

Fakt? Máš volné pátky. Proč nemáš kurz v pátek?

Rozumím, takže středa. Máš ten kurz jednu hodinu nebo dvě hodiny?

To je fajn. Za měsíc možná řekneš, že tě to nebaví a co pak. Myslím, že 45 minut je dost.

Kdy máš první vyučování?

Kde chceš na tu flétnu cvičit?

Ty chceš jet do Anglie? To je výborné.

Rozumím. A kdy tam chceš jet?

Opravdu? Už příští semestr? To je brzo!

To máš čas, úřední hodiny jsou dnes do pěti hodin. A co to je za studijní pobyt? Co tam budeš dělat?

Měla jsem dnes strach. Neměla jsem čas udělat dva úkoly a neučila jsem se. Bála jsem se, že učitelka uvidí, že dneska nic neumím.

Přijdu do školy, sedím ve třídě a učitelka je pryč.

Šimon

Prosím tě... Jak se jmenuje ten nový profesor?

Jéje. To je špatné!

Co? Co je špatné? Petr Mládek. To je špatné!

Ty jsi hodná... Mládek je chytrý, hodný není. Jo, a pozor, on není doktor, je docent.

Ty jsi tady... co tady děláš?

Aha. Ty studuješ a taky pracuješ! Ty jsi dobrá.

No, no. Jak se jmenuje?

Suchánková je mladá, hezká a vysoká.

No, ano. Ta paní tady je starší a není hezká.

Já jsem... mladý, hezký, inteligentní...

Kde jsi? Madla a Ivana čekají... Ach jo, my dva jsme ale špatná návštěva.

Adresa je Nerudova ulice 2.

A ty, Matěji? Ty máš nějaký dárek?

Dobrý dárek? Co je dobrý dárek?

Aha, rozumím. Máš dort!

Dobrý dárek je čokoládový dort, ne?

Prosím tě... co to je? Je to červené víno?

Matěj tady není. Ale spěchá. Je tady hned.

Mám tady super film, víno a hudbu.
No, a... máme i víno. Máš ráda víno?
Díky. Hele, mám tady tu hudbu.
No, hudba je česká, ale zpívají anglicky.
Ne, neznám. To tady posloucháte?
To je super, já ale bohužel nemluví francouzsky.
No jo, Ivano, jednu dobrou neperlivou vodu pro Matěje... Matěji, ty máš rád vodu?
Já mám moc dobré pivo.
Mám tady moc dobrý film pro Ivanu.
Aha. A kde tady grilujete?
Mám zítra zkoušku a nemám košili.
Ne. ...Nemáš dvě košile?
Nemám to sako. Nemáš dvě saka?
Ivana ráda nakupuje oblečení. Košile, trika a saka jsou pro Ivanu velká radost.
Matěji, já strašně nerad nakupuju.
Nerozumím. Ty čteš sci-fi? To nemáš rád, ne?
Proč to teda čteš?
já tu školu nesnáším. V kolik hodin to začíná?

Matěj

Dobrý den, já jsem Matěj Adamec. Vy jste paní sekretářka?
608626554
Ne, 554!
Ale ne, Šimone, jsme dobrá návštěva. Spěchám. ...Jaká je adresa?
Jsem tam hned. Hele, Šimone, máš nějaký dárek?
Hm, já víno nemám.
Ano, mám. Mám moc dobrý dárek.
Prosím? Dort? Jaký dort?
Vino to není! Je to hezký dárek.
Hm, a je to taky hezká holka.
Hele, dám si vodu, pak francouzské červené víno.
Pivo si nedám. Díky... hele, Šimone, máš tady ten film?
To je v pořádku. Já si jídlo nedám, díky.
Fakt? Ty nemáš košili?
Hezké bílé triko a sako a je to.
Nemám dvě bundy, nemám dva kabáty, nemám... eee... Oblečení na zkoušku mám jen jedno. To je ale překvapení, co?
Cože? Šimone, nejsi dítě, obchod je hned vedle. Na co čekáš? Ivana studuje a nemá teď čas.
Tak to máš fakt problém. Promíň, zítra mám taky zkoušku.
Opravdu není zač. Čau.
Tady ty knihy vidíš.
Učebnice je jen jedna. Vidíš? To je ona.
To nejsou knihy na ekonomii. Ty čtu jen tak.

První je historická román a ta druhá kniha je sci-fi.
Zkousím to. Moc mě to zatím nebaví.
Nesu tam tyhle tři formuláře. Chci jeden semestr studovat v Anglii.
Rád budu studovat půl roku na nějaký jiné univerzitě.
Ano, je. Ještě dnes musím ty formuláře dát na studijní oddělení.
Víš, že často mluvím o tom ekonomickém projektu, ne?
Mají tam podobný projekt. Chceme vědět, jak ho dělají tam. Samozřejmě tam musím i studovat. Mají můj obor. Moc se na to těším.

Lucie

To máš pravdu, čas nemám.
Mami, myslím, že je to moc dobrý nápad. Každý cizinec potřebuje mít dobrou výslovnost.
Tak vidíš. Ty potřebuješ auto, cizinec potřebuje dobře vyslovovat!
Ach jo, mami. Výslovnost je problém pro každého cizince.
No, hele, například jeden můj student neříká Ř, ale Ž.
No jo, ale cizince to potřebuje.
Mami! To nemyslíš vážně?!
Mámi, kdo bydlí vedle?
A jak mluví ten Španěl česky?
Často ale říkáš, že mu nerozumíš. Ne?
No prosím, a tady to máš. Vidíš, že kurz na výslovnost je skvělý nápad.
Těším se, ale taky se bojím, že se tam Norberta ztratíme.
Ne, tohle je náš minimálně třetí výlet.
První výlet je na vaši chalupu, druhý je na Slovensko, ne?
Michal prý teď říká, že si odpočine a přečte minimálně dvě knihy.
Norbert je taky rád, chce se dívat na hokej. Já se teda na sport nerada dívám.
Myslím na náš výlet celý den a nemůžu spát. Helé, už mám tu tašku na cestu.
To je teda problém. Nemám dvě bundy a jet do Švédska na turistku bez bundy nejde.
Dobrý nápad. Vím, kde je dobrý obchod. Tam mají krásné bundy.
Jo, tak to můžeme jít spolu. Možná tam koupím něco na cestu.
Dobře. Promiň, ale zopakuju nutné informace.
Ano. Doufám, že taky víš, že autobus jede v 7:30, z nádrží.
Děkuju. Ivano, prosím tě, proč kupuješ dárek? Jsi studentka, peníze potřebuješ na něco jiného a já jsem moc ráda, že jsme spolu v restauraci.
Jé, to je tak krásný dárek, děkuju, Ivano.
To je velké štěstí, že mám jednou za rok narozeniny. Musíme se minimálně jednou za rok sejít a oslavit to spolu.
To je fakt. Tebe vidím jednou za čtvrt roku a tátu a mámu jednou za půl roku. Mám moc práce.
Teď nevím. Myslím, že je to morávské víno.
Aha. Vy dneska nezačínáte v 7.30? máte jiné ordinační hodiny?
Aha. Nedívala jsem se na internet. Samozřejmě počkám.
Ach jo, musím být v půl deváté v práci. Musím zavolat do práce a říct sekretářce, že

tam budu tak v deset.

Jak to? Neměla jsi jet s Madlou na výlet?

Ona ti neřekla, že má kluka? Jsi její nejlepší kamarádka, ne?

Česky, prosím I

Iva

Těší mě.

To jsem já.

Mě také těší.

Co děláte, pane Musile?

Jsem profesorka. Pracuju na univerzitě.

A jak se jmenuješ ty?

Bohužel nevím.

777 111 236.

Není zač.

Ne, jsem ve škole. Mám vyučování.

V šestnáct čtyřicet pět.

Jaká je tvoje adresa, Adame?

Máš být nebo dům?

Jaká je vaše adresa, pane Soukupe?

Omare, bydlíš v koleji nebo v podnájmu?

Jaké máš číslo pokoje?

Staré náměstí 38.

Dobrý den. Co si přejete, prosím?

600 korun. Líbí se vám?

Adame, co říkáš? Jsou hezké tyhle červené šaty?

960 korun

Dobrý den, jmenuji se Tamara. Jsem Ruska. Studuju právo v Praze na Karlově univerzitě. Je mi 21 let. Jsem svobodná. Ráda čtu a chodím do kina.

Jmenuju se Pavlína Horáková. To je moje rodina. Můj manžel se jmenuje Václav. Je advokát. Máme dvě děti. Syn se jmenuje David a je mu 17 let. Studuje střední školu, chodí na gymnázium. Dcera se jmenuje Kateřina a je jí 11 let. Chodí do základní školy. Napravo je náš pes Azor a naše kočka Micka.

Promiň, ale nehodí se mi to. Mám angličtinu.

Dík. V kolik hodin začíná?

Fajn, sejdeme se zítra v sedm zase tady, jo?

Ne děkuju, kafe nepiju.

Tak jo, dáme si čaj.

Jdu do studovny. Tento týden tam chodím každý den. Učím se na zkoušku.

Je mi to líto, ale nejde to. Dnes večer půjdeme do divadla. Máme už lístky.

Adam

Ahoj, ty jsi Iva?

Já jsem Adam.

Mě taky.

Vy jste pan Urban?
Dobrý den, pane Urbane! Jak se máte?
Dobrý den, nejste paní Urbanová?
Já jsem student. Nepracuju.
Pracuju jako ekonom. A vy, paní Kosová?
Prosím, vaše jméno a příjmení.
Jak se jmenujete, prosím?
Ano, Marcelo, už rozumím.
Nevíš, jaké číslo telefonu má Adam Urban?
Adame, jaké máš číslo telefonu?
603 842 759
Nevíte, jaké číslo telefonu má Eva Urbanová?
Paní Evo, jaké máte číslo telefonu?
Promiňte, nevíte, v kolik hodin začíná přestávka?
Ahoj, Evo. To jsem já, Adam. Jsi doma?
Aha. A kdy končíte?
Praha 2, Mánesova ulice 88.
Praha 6, Oválová 12.
Jaká je tvoje adresa?
Kolik stojí tahle modrá košile?
Ano, ale bohužel je moc dráhá.
Dobrý den, dnes vítám naše další zahraniční hosty. Jsou to tři zahraniční studenti.
Máte slovo.
Dobrý den, já jsem Abdul. Jsem z Malí. Jsem doktorand, studuju doktorský program kybernetika a informatika. Jsem stipendista. Je mi 32 let. Jsem ženatý. Mám jedno dítě. Rád sportuju. Hraju fotbal nebo chodím plavat.
Jmenuju se Martin Dvořák. To je moje rodina.
Ta žena napravo nahoře je moje matka. Jmenuje se Marta a je architektka. Vedle stojí otec. Jmenuje se Jan. Otec pracuje jako profesor. Dole napravo sedí moje babička Božena. Je už stará, je jí 80 let. Uprostřed je můj starší bratr Tomáš.
Pracuje jako úředník na poště. Nalevo je moje mladší sestra Kamila. Kamila je ještě studentka.
Nesejdeme se zítra v deset?
Nedáme si něco? Mám žízeň.
Zvu tě na koncert.
Nechceš si dát kafe?
Ahoj, Adame. Tady Kamil. Slyšíš mě?
Nechceš jet v sobotu na výlet do Bratislavy?
A co příští víkend? Pojedete taky na chatu?

Česky, prosím II

Nataša

Jmenuju se Nataša a studuju medicínu na 1. lékařské fakultě univerzity Karlovy. Jsem ve druhém ročníku. Jsem Ruska a jsem z Petrohradu.

Chtěla jsem studovat v zahraničí, ale moji rodiče nemůžou platit mnoho peněz za studium. Protože studium v České republice není drahé, rozhodla jsem se studovat v Praze.

V naší rodině jsou všichni lékaři, moji rodiče, oba starší bratři, dokonce i oba moji dědečkové byli lékaři.

V čestně studují hlavně Slováci, Ukrajinci a Rusové, anglické programy jsou multikulturní, studují tam samoplátci prakticky z celého světa. Každý rok taky na jeden semestr přijíždějí stipendisté programu Erasmus, například mladí Rakušané, Španělé, Italové nebo Finové.

Půl na půl, Češi a Rusové.

Bude půlnoc.

V půl jedné jsem měla schůzku s ředitelem muzea. Chci tam pracovat v létě jako průvodkyně. Od dvou do půl čtvrté jsem byla na fakultě. Ve čtyři jsme se sešly s Martinou a s Lucií a šly jsme na kafe.

Ne, byly jsme tam asi do tří čtvrtě na šest.

No, nejdříve jsme chtěly jít do kina, ale u kina jsme se potkali s Viktorem a s Tomášem a pozvali nás do baru.

Ano, dali jsme si tam víno a trochu jsme tancovali.

Vybíl se mi telefon a nabíječku jsem si zapomněla doma. Doufám, že sis ohřál večeři v mikrovlnce. Byla v ledničce. Ty se zlobíš?

Ty ses bál? To je dobře. Vidím, že mě máš pořád rád.

Dobrý den. Přišla jsem asi trochu pozdě, ne?

Ne, vstala jsem už v sedm hodin ráno.

Ne, nalíčila jsem se a učesala za čtvrt hodiny.

Ne, oblékla jsem se velmi rychle asi za deset minut.

Ne, nasnídala jsem se za chvíli. Vypila jsem zelený čaj a snědla malý sálat.

Ne, naučila jsem se ho už včera večer.

Omlouvám se, ale procházela jsem se ráno dvě hodiny v parku. Bylo to úžasné. Fantasticky jsem se prošla.

Pojedeš se mnou v sobotu dopoledne nakupovat?

Tak můžeme jet v sobotu odpoledne. Počkám na tebe.

Proč je potřebuješ?

Máš je určitě nahoře ve skříni v předsíni.

Máš ho taky tam někde.

Bunda visí ve skříni v ložnici. Jedeš na lyže sama?

Adam

Proč jste se rozhodli studovat v České republice?

A vy Davide, proč jste se rozhodl pro informatiku?

Četl jsem někde, že Afričané často studují v Evropě medicínu.

Natašo a Davide, odkud jsou zahraniční studenti na vaší fakultě?

Evo, víš, kolik je hodin?

Můžeš mi říct, kde jsi byla celé odpoledne a celý večer?

Ty jsi byla od čtyř hodin až do půlnoci v kavárně?

A co jsi dělala potom, prosím tě?
Tak ty jsi byla celý večer v baru?
A proč jsi alespoň nezavolala, kde jsi?
Samozřejmě, že se zlobím, protože jsem si myslel, že spolu strávíme hezký večer.
Nakonec jsem byl sám doma a bál jsem se, že se ti něco stalo.
Dobrý den, Sally. Tak jste konečně tady. Můžeme natáčet.
Ano, čekáme na vás hodinu a půl. Asi jste špatně spala a pozdě vstávala, že?
Tak jste se dlouho připravovala, líčila, česala?
Obléka jste se dlouho? Nevěděla jste, co si máte obléknout?
Nebo jste dlouho snídala?
Asi jste se učila dlouho dnešní text?
Můžete tedy je říct, proč jsme na vás museli hodinu a půl čekat?
Nechceš jet v sobotu na výlet na kole?
Ne, Láďa nemá čas. Musí se učit na zkoušku. Má ji dělat v pondělí.
Líbí se mi tyhle modré. Můžu si je zkusit?
Sedí mi dobře. Kolik stojí?
Ano, můžu platit kartou?
Nemají moc vysoký podpatek?
No, dobře, jak myslíš, ale stojí tři tisíce korun.
Jsou ti dobře?
Můžeš si zkusit tyhle černé. Jsou taky hezké a jsou mnohem levnější.

Czech it up Video part: A1

Amy

Umím trochu. Ale ještě nemluvit česky?
Dobrý den, těší mě!
Mám se dobře, děkuji. A vy?
V kolik hodin většinou vstáváš?
Jde to. Kurt je spolužák, taky se učí česky. A umí dobře zpívat!
Já vstávám už v šest třicet. Když je škola, když je víkend, pořád.
Já jdu do školy už v sedm třicet.
Já často obědvám už v jednáct třicet. A co ty?
A co večer? Kdy večeříš? Já večeřím v šest nebo v šest třicet.
Většinou pivo nepiju, ale české pivo mám ráda, je moc dobré.
Super, už mám velký hlad. Pizzu prosím tady.
Promiňte, asi máme problém. Já chci sýrovou pizzu a tohle není sýrová pizza. Tuhle pizzu si nemůžu dát, protože nejím maso.
Ahoj Lindo, moc dlouho ne. Jak se máš?
Mám se fajn. Víš, že mám nového kamaráda?
Není to můj spolužák. Je to Čech. Pracuje jako barman.
Není to můj přítel! Je to jenom můj kamarád...
Je docela vysoký... Má krátké hněda vlasy a hezké oči, takové modré...
Jednu fotku mám. Počkej, tady je.
Ale já používám jinou. Jedna stací.

víš, že na to neumím dost dobře česky. Možná je to něco pro tebe.
Ale ne, tady je.
Tak třeba... Na samotě u lesa.
Možná... Ale nemám peníze na dárek.
Tak jo... A co v neděli?
A v sobotu? Hrajou Vrchní, prchni.
Jakto? Tady je program a ten říká, že v sobotu je tenhle film.
Dnes bohužel ne, jsem nějaká unavená.
Ráda chodím cvičit, ale dnes opravdu nejdu. Musím psát domácí úkoly.
Já nevím. Bolí mě nohy.
Já opravdu nemám dnes moc náladu.
Můžeš jít sama, když máš chuť. Proč ne?
Já ti rozumím. Mám přesně stejný problém. Mám často chuť na sladké.
Ona ti říká, co máš jíst? Kolik jí je?
Většinou jezdím na kole, ale dnes jedu autobusem. Opravdu mě bolí nohy, nevím proč.
V sobotu určitě můžeme, v neděli už mám brigádu.
A co ty? Nejdeš cvičit?
Takže cvičení a zdravá večeře, říkáš?
Tak třeba příště můžeme někam jet spolu. A už aspoň všechno umíš?
To víš, že ti všechno řeknu. Ale nejdřív musíme někam na oběd, už mám velký hlad.
To nezní moc zajímavě.
Já nevím... Chodit do kopce mě prostě nějak nebaví.

Linda

Ahoj Amy! Už umíš mluvit česky?
Ale, jde to. Ta tvoje sukně vypadá dobře!
A co rád dělá? Dělá nějaký sport?
Ty se ráda díváš na fotbal? To nevím.
Opravdu? to je zajímavé.
No, protože já znám taky jednoho vysokého kluka a jmenuje se David... A taky má hnědé vlasy a modré oči! A hraje fotbal. Ale není barman!
Můžu vidět toho tvého barmana? Máš fotku?
Cože? Ale to je David!
Vypadá to, že ten náš David neříká úplně pravdu...
Amy, ještě se učíš česky?
Tady někdo říká, že prodá učebnici. Říká, že už ji nepotřebuje, že už všechno umí.
No dobře. A co práce pro studentský časopis? Nechceš to zkusit?
A na jaký film chceš jít?
Jednou někde zapomeneš hlavu.
Ještě nevím, ale je to někde venku... Tak co, jdeš taky?
Dárek nepotřebuješ, já už pro ni něco mám.
V neděli taky nemůžu, jdu na koncert.
Ten film mě moc baví, takže proč ne?

Aha. A v kolik jste přijeli?

To je v pořádku. Tak jaký byl výlet?

Já vím, ale opravdu jsem nemohla. Musela jsem se učit na zkoušku. Ale to nevadí, byla jsem tam minulý rok.

Něco málo ano... No a nechceš mi říct více? Kde jste bydleli, jak vám chutnalo, co jste viděli...

Hmmm... A nepůjdeme někam do lesa?

Budeme chodit a hledat houby. My Češi hodně chodíme do přírody a na houby.

Tak něco jiného. Nevím, zkusím se podívat na internet.

Tam je moc hezky. Ráda tam jezdím v zimě, když je tam sníh.

Teď v létě to bude hrzká procházka. Ale je to trochu do kopce.

Říká, že bude pršet skoro celý víkend.

Můžeme pozvat třeba mého bratra... pomůže nám grilovat. Moc rád vaří, je to jeho hobby. A Amy už ho zná, že Amy?

Super, takže bude jídlo, bude hudba...

Počasí dnes nevypadá nic moc, budeme nakonec grilovat nebo ne?

Mám na to aplikaci. Ukážu ti ji, chceš?

Tak, ... Vidíš? Prší jen tady u nás. Tam asi svítí slunce.

David

Umíš dobře tancovat.

Už jsou tři ráno.

Často jdeš spát ve tři ráno?

Já jdu většinou spát asi ve čtyři ráno. Ve tři ještě pracuju.

Ano, pracuju jako barman. Já jsem David, těší mě.

Můžeme jít někdy spolu na drink?

Dáme si pivo. Jaké máte?

Dám si velkou dvanáctku, dnes mám velkou žízeň.

Dvanáctku prosím sem.

Ještě moment, prosím.

Tak na zdraví.

Tak co, jaké je to pivo?

A taky je levné!

A já si dám smažené kuře prosím. A hranolky.

Ano, ještě jedno pivo prosím.

A tady je co? Sýr? A smažený? Ale já nejím sýr. Nemám rád sýr.

A já chci kuře a tohle není kuře, to je sýr.

Dnes nemáme štěstí, ach jo.

Asi ne. Zaplatíme!

Ne ne, dohromady. Dnes zaplatím já, příště můžeš zaplatit ty.

450.

Tom

Já už jsem tam byl v dubnu. Nemůžeme jet někam jinam?

A co tam budeme dělat?

A já se zeptám mého kamaráda, minulý víkend jel někam na hory. Hned mu napíšu.

Říká, že jeli na Praděd.

Ale no tak, aspoň uděláme něco pro naše zdraví!

Tak to je škoda. A co Olomouc?

Tak já vám to pomůžu připravit... A koho porveme?

Můžeme pozvat našeho spolužáka Kurta a jeho přítelkyni. Kurt navíc umí hrát na kytaru. Hned se ho zeptám.

Tak prý přijdou.

A já taky něco vezmu.

Ach jo, mohli jsme jet na Praděd... Co myslíte, prší tam taky?

Ty víš, kde teď prší a kde neprší?

No určitě! Taková aplikace se hodí.

A kdy to bude?

Czech it up Video part:A2

Amy

Neměla bys o víkendu čas?

Potřebovala bych pomoci – přišel mi totiž ten nábytek, křeslo i ta pohovka, a sama to dohromady nedám.

Rozumím, to nevádí. Ale je pátek, nechtěla bys jít večer ven? Na náměstí bude koncert. Ta skupina prý hraje fakt dobře. Jdeme všichni, dokonce i Kurt!

Ale Lindo! Měla by sis taky někdy udělat přestávku. Změna ti udělá dobře, uvidíš.

Nevím o ní vůbec nic. V poslední době je nějaká divná. Dnes jsem jí volala a byla na mě trochu nepříjemná, dost mě to překvapilo.

Nějak se mi to nelíbí. Snad není v nějaké depresi... Neměli bychom pro ni něco udělat?

Díky, že mě vezmeš domů autem. Z našich kamarádů máš auto jenom ty, mám štěstí, že dneska můžeš.

Peču cukroví a chtěla bych zkusit pár kousků něčeho tradičního českého. Nemohla bys mi něco doporučit? Ale něco jednoduchého, prosím.

Bohužel ne, nesu jich jen pár. Jednu půlku jsem zapomněla v troubě, byly úplně černé, tak šly rovnou do koše. Ale druhá půlka vypadá moc hezky. Mám jich málo, takže jsem ani neochutnala. Jsou pro vás.

Aha... Asi už vím. Místo cukru jsem tam určitě omylem dala sůl. A takhle to dopadlo.

No, sice se mi to moc nehodí, ale dobře. Potom mi pošli poznámky, prosím.

Ahoj Lindo, právě jsem vstala. Už je mi mnohem lépe než předevcírem. Vlastně se cítím už celkem fajn...

Hlava... A potom taky... zub.

Zítřka nemůžu. Celý víkend jsem jen ležela a nic nedělala a zítřka mám něco hodně důležitého. Mám tady spoustu práce, celé dopoledne se musím připravovat, i když mi není nejlépe.

Díky, že mi pomáháš. Víš, že jsem dnes v Česku u doktora poprvé? Bez tebe bych to

určitě nezvládla. Štve mě, že tady nic nemůžu dělat sama. Promiň.
Ano... Posílala jsem životopis na několik míst, ale ani neodpověděli.
Vypadá to zajímavě, ale nejsem si jistá, jestli je to úplně přesně pro mě.
Aha, a je to něco důležitého? Myslím, že sportovní den je určitě důležitější.
Hele, Kurte, já vím, že nemáš rád sport. Ale všichni bychom chtěli, abys taky šel.
Fakt nemáš čas?
Kdysi jsem koupila poukázku na dvě noci v luxusním hotelu s večeří. Problém je, že jsem na to zapomněla. A teď jsem zjistila, že se ta poukázka musí použít do konce měsíce, je tady o tom poznámka. Zrušit to samozřejmě nejde... Tak... Nepojedeme...?

Linda

Promiň, Amy, ale mám tady dost své vlastní práce. V září jdu na jednu zkoušku a říká se o ní, že je strašně těžká, tak se budu muset na ni dobře naučit. Jsem z toho dost nervózní. Ale můžeš se zeptat Davida, ten by měl mít o víkendů čas.
Dneska mě nějak bolí hlava... Už jsem si vzala dva prášky. Navíc potřebuju něco dodělat. Znáš mě, nerada měním svoje plány.
Amy, nepotřebuju tvoje rady. Je to moje věc, co dělám ve svém volném čase. V příštím týdnu rozhodně nikam nejdu, mám moc práce.
Jé, ahoj! Co tady děláte...? Hry mě nikdy moc nebavily, ale tahle je taková... Jiná...
Já jsem na ten oběd nezapomněla, jen jsem si říkala, že budu hrát ještě dvacet minut a pak už to vypnu... Ale neřvala jsem se na hodiny... A takhle to dopadlo.
Vlastně proč ne. Já už tu hru stejně skoro dohrála. A promiňte, že jsem byla v poslední době taková... Snad se nezlobíte...
Moment, ještě jsem neochutnala... Ty jsou krásné! Přesně jako od babičky.
Nemusíš být smutná, všechno kromě těch rohlíčků je super. Ještě štěstí, že jsi tam nedala pepř.
Ale příští rok si dáš pozor.
Amy, dneska nevypadáš vůbec dobře. Je ti něco?
Tak zítra zůstaň doma a udělej si volno. Stejně je pátek, máme jenom dvě přednášky.
Jasně, pošlu. A vezmi si nějaký prášek na bolest. Máš doma něco?
Tak se zatím měj. A hlavně odpočívej.
Odpoledne se u tebe stavím a uvařím ti něco malého na oběd.
To je mi líto... A bolí tě pořád to ucho?
Tak v tom případě je to jasné! Když má člověk špatný zub, bolí ho i hlava a někdy může bolet i ucho na té straně. Asi tě zítra čeká návštěva u zubaře, Amy. Vezmu tě tam.
Minimálně nějaké zákazníky bys měla. My bychom tam chodili pořád... Ale kuchaři to vůbec nemají lehké, zeptej se Davida.
Nevědí. David by jim to už měl říct... Hele, tady hledá nějaká jazyková škola učitele angličtiny, to by tě nebavilo?
Já ti říkala, že s tímhle jsou jenom problémy. Ale máš štěstí, že zrovna tento víkend mám volno. A vlastně, tohle vypadá celkem fajn. Ale příště... Nechci ti radit... Příště už raději nic nekupuj.
Jo. Vypili jsme láhev vína a přitom jsme se dozvěděli spoustu zajímavých věcí.

Máma totiž nechtěla být doktorka. Šla to dělat...

Tom

Amy, ty máš ale velký kufr! Dám ti ho do auta, ano?

Naše svačiny?

Vy jste myslely na všechno. Moc díky!

Sem, ale nevím, jestli je tady dost místa... Už tady jsou tři batohy, dva kufry, svačiny, jídlo od babičky...

Není zač, z bytu to sem mám kousek a řídím rád, takže to pro mě není žádný problém.

No, já tady nakupuju celkem často, tak ti můžu poradit. Co konkrétně potřebuješ?

Můžu se podívat? Tak můžeme začít třeba u pečiva.

A co tam máš dál?

Amy, ty budeš péct...?

Tak doufám, že mi dáš to svoje cukroví ochutnat. A ty chceš jen tak málo těch vajíčků? Máma jich bere vždycky aspoň dvacet, když chce péct.

Aha, a co cukr?

Dobře, tak můžeme jít?

Doufám, že máš hodně těch vanilkových rohlíčků. Už se tady na ně všichni těšíme.